

Feliks CZYŻEWSKI, Lucyna ZIENKIEWICZ

Kontynuanty psł. *tǎrt, *tǎlt, *tert, *telt w ukraińskich i polskich gwarach Pobuża

Les formes linguistiques postérieures aux mots praslaves de type *tǎrt, *tǎlt, *tert, *telt dans les dialectes ukrainiens et polonais de la région de Pobuże

Celem artykułu jest ukazanie stanu i zasięgu kontynuantów prasłowiańskich grup *tǎrt, *tǎlt, *tert, *telt w ukraińskich i polskich gwarach Pobuża. Obszar ten wyznacza na wschodzie i północy rzeka Bug, na zachodzie zaś schematyczna linia przechodząca przez Siemiatycze — Międzyrzec — Ostrów Lubelski — Łęczną — na wschód od Krasnegostawu i Zamościa — na zachód od Tomaszowa Lubelskiego. Południową granicę stanowi linia biegnąca wzdłuż Tanwi, a dalej aż do granicy państwowej z Ukrainą.

W przeszłości były to tereny, gdzie krzyżowało się osadnictwo polskie, idące z zachodu i ruskie — ze wschodu. Powstałe w rezultacie różnej kolonizacji wsie zamieszkałe były przez ludność odmienną narodowościowo, wyznaniowo i językowo. Obecnie to zróżnicowanie charakteryzuje przede wszystkim najstarsze pokolenie. Pod względem językowym sytuacja jest niejednolita. W wielu wsiach północnego Pobuża (były powiat bialski, włodawski, część parczewskiego) gwara polska współlistnieje z gwarą ukraińską, którą mówi na co dzień nie tylko najstarsze, lecz także średnie pokolenie. Inaczej jest w części południowej omawianego terenu (były powiat chełmski, hrubieszowski, tomaszowski), gdzie na skutek powojennych przesiedleń pozostało zaledwie kilka rodzin posługujących się gwarą ukraińską. W niektórych wsiach wymienionego obszaru gwarę tę znają tylko najstarsi mieszkańcy, ale już jej w zasadzie nie używają. Niezależnie od obecnego użycia, jest ona dla większości autochtonów, zamieszkujących północny wycinek Pobuża, syste-

mem prymarnym, natomiast na południe od Włodawki jest systemem wtórnym.

W sumie gwary Pobuża zarówno polskie, jak i ukraińskie, rozwijające się na peryferium formowania się języków ogólnych, zawierają obok elementów językowych ukształtowanych ewolucyjnie, również elementy wynikające z interferencji drugiego współistniejącego systemu.

Celem artykułu jest pokazanie stanu i zasięgu kontynuantów prasłowiańskich grup **tärt*, **tält*, **tert*, **telt* najpierw w gwarach ukraińskich, potem polskich. W pierwszej kolejności przedstawione zostaną kontynuanty zgodne z omawianym systemem językowym, w następnej — obce (właściwe współistniejącemu systemowi językowemu).

Problematyce grup śródgłosowych **tärt*, **tält*, **tert*, **telt* w gwarach badanego terenu nie poświęcono dotychczas większej uwagi. Pewne spostrzeżenia dotyczące kontynuantów wymienionych grup znaleźć można w opisach dialektologicznych. Sporo miejsca zajmują w nich te kwestie, które wiążą się z pokazaniem obcojęzycznych kontynuantów. W opisie gwar ukraińskich Pobuża przedstawiano dotychczas niemal wyłącznie formy z kontynuantami psł. grup **tärt*, **tält*, ... właściwymi językowi polskiemu [por. Szym, Bes, KurSz, KurU, Łeś, AGWB, AUM II, CzyżZap, CzyżP, War]. Podobnie w pracach poświęconych gwarom polskim z obszarów peryferyjnych (w tym ze wschodniej Lubelszczyzny) podaje się przede wszystkim przykłady z pełnogłosem [por. KurD, Bucz, Mos, Michał, Cyr, Maz, CzyżZ, AGWB, AUM II, War]. Brakuje natomiast takich publikacji, które ukazywałyby na bogatym materiale pełny stan kontynuantów psł. **tärt*, **tält*, ..., będących zarówno rezultatem wewnętrznego rozwoju, jak też interferencji współistniejących gwar. Wyjątkiem są prace Stiebera i Latty poświęcone gwarom łemkowskim, w których szczegółowo przedstawiony został stan kontynuantów psł. grup **tärt*, **tält* ... bez względu na to czy jest on rezultatem rodzimego rozwoju, czy też zapożyczeń z drugiego języka [Stieb, Lat].

Podstawę źródłową artykułu stanowią materiały uzyskane z kartoteki *Atlasu gwar Lubelszczyzny* [AGL], uzupełnione o materiały własne współautora [CzyżM], część z nich zebrano w ramach prac nad *Atlasem gwar wschodniostowiańskich Pobuża* [AGWP], *Atlasem gwar polskich* [AGP] oraz *Tekstami gwarowymi wschodniej Lubelszczyzny* [TGWL]. Materiał ten pochodzi z 64 punktów podstawowych [wg siatki AGL] oraz z 45 z dodatkowych naniesionych przede wszystkim z AGWP oraz AGP [zob. *Rozwiązanie punktów*]. W sumie analizie poddano materiał pochodzący ze 109 punktów, w tym 82 z gwarą ukraińską oraz 87 z gwarą polską.

W celu zmniejszenia liczby form (wypisanych z kartoteki AGL), zawie-

rających różne warianty fonetyczne, a nie mających większego znaczenia dla omawianej tutaj problematyki, przyjęto następujące zasady transkrypcji:

- 1) zapisy samogłosek zredukowanych *é, ě, ě* oznaczono przez *é*;
- 2) zapisy samogłosek zredukowanych *ó, ð, ů* oznaczono przez *ó*;
- 3) dyftongi niestabilne *iẽ, iẽ* oraz *uõ, uõ* — przez *iẽ, uõ*;
- 4) spółgłoski etymologicznie dźwięczne w wygłosie absolutnym niezależnie od zapisu podaje się jako bezdźwięczne dla systemu gwar polskich oraz jako dźwięczne — dla ukraińskich;
- 5) spółgłoski dwuwargowe *w, φ* oraz wargowo-zębowe *v, f* oznaczane są w obu systemach gwarowych — jako wargowo-zębowe *v, f*;
- 6) wargowe palatalne *p̣, p̣¹*... oraz wargowe realizowane asynchronicznie, tj. *pi*... zapisywane są przez *p̣*...;
- 7) spółgłoski *s', z', c', ğ'* oraz *ś, ź, ć, ğ* podaje się jako *ś, ź, ć, ğ*;
- 8) *š, ž, č, ř* oraz *š', ž', č', ř'* — przez *š, ž, č, ř*;
- 9) tylnojęzykowe *γ* oraz krtaniowe *h* — przez *h*;
- 10) geminaty oznaczane są znakiem *ː*, np. *t'ː, s'ː, nː*...;
- 11) spółgłoski *u, ł* występujące w gwarach polskich — przez *ł*. Od powyższych zasad odstępuje się wówczas, gdy zapis poświadczony jest wyłącznie w jednej miejscowości.

Materiał egzemplifikujący stan kontynuantów podany został w dwójki sposób: 1) opisowy (w formie odpowiednich haseł słownikowych), 2) kartograficzny (wybrane kwestie). Na 15 mapach prezentowane są przede wszystkim te leksemy, które oprócz rodzimych kontynuantów psł. *tärt, *tält, *tert, *telt zawierają również obce, właściwe współistniejącemu systemowi, por. m. 7 psł. *tält, w gwarach ukraińskich: *molotebnyk* : *młocok*.¹

I. Kontynuanty psł. *tärt, *tält, *tert, *telt w gwarach ukraińskich

A. Rodzimy rozwój psł. grup śródgłosowych

1. Psł. *tärt = torot

W analizowanym materiale wystąpiły następujące formy zawierające pełnogłos:

boro'na 'brona' 4–9, 11, 13, 14, 15, 19, 22, 23, 25, 26, 32, 33, 48, *bóro'na* 2, 10, 17, 21, 27, 35, *'bóróna* 63, *bóró'na* 16, 24, 28, 40, 44, 64; *'boruna* 18; *'borony* 45, 57, *'boróny* 12, 37, 51, 52, 61, 62, *'boruny* 58, *buru'ny* 47, *'borony* 56, *bo'roné* 50, 53, 55 [materiał z byłego pow. włodawskiego, zob. AGPUW m. 11];

¹ Punkty z gwarą ukraińską oznaczone są kwadratem, z polską — kółkiem. Mapy opracował F. Czyżewski.

boroz'na 'bruzda' 4, 5K, 7, 8, 10, 11, 11K, 14, 15, 19, 21, 25, 43, 53, 56, 62, 'borozna 63, *bóroz'na* 34, 51, 61, *boróz'na* 37, 45, 'borózna 55, 58, *boruz'na* 47, *bóroz'na* 9, 12, 44, 48, 52, *bóruz'na* 40, 50, 64, *buruz'na* 12AGWP, 33, 35, 41S, 57, *boroz'na* 1N, 5, 6, 32, *boróz'na* 2;

*doroħa*² 'droga traktowa' 1N, 2, 4–8, 10, 11, 15, 21, 25, 33, 42S, 50, 53, 61–63, *doro'ħa* 11K, *dóroħa* 32, 48, 51, 56, *dóró'ħa* 55, *duroħa* 9, 12, 12AGWP, 32, 47, 52, 57, 58, 64 — *trakt*³, *hostyneć* 14, 19, 37, 45;

ħo'rod 'ogród warzywny' 1N, 2, 4, 5K, 6–8, 10, 11, 11K, 14, 15, 19, 21, 35, 37, 50, 61, 62, 64, *ħó'rod* 12, 34, 41S, 48, 56, *ħu'rod* 5, 9, 12AGWP, 25, 32, 33, 44, 45, 52, 53, 57, 58, 63, *oħo'rod* 55;

ħo'roħ 'groch, *Pisum L.*' 1N, 2, 4, 5K, 6–8, 10, 11, 11K, 14, 15, 18, 19, 21, 22, 25, 34, 35, 37, 55, 62, *ħó'roħ* 12, 26–28, 32, 40, 41S, 51, 53, 56, 63, *ħu'roħ* 5, 9, 12AGWP, 13, 23, 24, 33, 44, 47, 48, 50, 52, 57, 58, 61, 64, *u'roħ* 45 [zasięgi w gwarach włodawskich, zob. AGPUW m. 44];

koropka 'króbką, wykonane ze słomy pudło, z którego sieje się zboże' 1N, 2, 5K, 4–6, 9–11, 11K, 14, 19, *kóropka* 8, 32, 34, 37, 52, 55, *kuropka* 12, 12AGWP, 25, 33, 35, 40, 41S, 43, 48, 52, 57, 58, 63, 64, *korópka* 7, 15, 21 — *syweńka* 40, 44, 50, 51, 53, 61, 62;

koromysłó zob. m. 5;

korova 'krowa' 1N, 2, 4⁴–8, 10, 11, 11K, 13, 15, 19, 23, 25, 37, 41S, 53, 62, *kórova* 12, 26–28, 33, 44, 47, 51, 52, 63, *ku'rova* 5K, 9, 12AGWP, 34, 35, 40, 45, 48, 51, 55–57, 62 — *tełuška* 19, 21, 22, *tyłuška* 8, 16–18, *iałoška* 14, 21, *iałuška* 61 [o zasięgu formy *korova* w gwarach włodawskich zob. AGPUW m. 83];

koro'vai zob. m. 6;

poro'sa 'prosię' 6, 7, 10, 11K, 14, 25, 37, *porośa* 4, *póro'sa* 2, *póro's'a* 12, *puro's'a* 10, *poro'se* 5K, 19, 21, 32, 41S, 53, *póro'se* 56, *póro'se* 64, *puro'se* 33, 35, 48, 50, 55, 57, *puru'se* 40, 44, 47, 51, 52, 58, 61, 63, *paru'se* 45, *poro'sé* 34, 62, *poro's'ie* 15, *poro's'uk* 12, 19, *póro's'uk* 9, *puru's'uk* 12AGWP, *poro's'atko* 5, *póros'u'čok* 8 — *por'suk* 1N;

2. Pśl. **tert* = *teret*

Pełnogłos wystąpił w następujących formach:

² Znaczony jest tylko akcent inny niż paroksytoniczny.

³ Po znaku: — podano również heteronimy, mimo że nie wiąże się to z omawianym zagadnieniem. Pominięto warianty fonetyczne heteronimów. Ten sposób cytowania materiału pozwala lepiej określić zasięgi występowania form z grupą **tärt*. Zasada ta będzie stosowana w całym artykule.

⁴ W 4 jest zapis *krova*, ale *ko'r'ov*. Forma bez pełnogłosu wątpliwa.

čere'da 'stado bydła' 1N, 2, 4, 7, 10, 11, 12AGWP, 13–16, 19, 21, 22, 27, 34, 37, 41S, 47, 50, 63, *čereda* 52, *čereda* 45, *čérè'da* 5, 6, 9, 12, 26, 28, 32, 35, 44, 51, 52, 58, 62, *čery'da* 33, *čyry'da* 5K, 17, 18, 23, 32, 35, 42, 58 — *stado* 5, 11K, 21, 24, 25, 33, 34, 53, 55, 64, 61, 63, *hurba* 7, 14, *hurma* 48, 61; *čerešña* zob. m. 2;

perevǎsto 'pas słomy do przewiązywania snopków' 1N, 5K, 5, 7, 8, 10, 12, 13, 16, 17, *perevǎsto* 2, *perevastó* 4, *perevestó* 55, *pereviestó* 15, *perevestó* 25, 32, 37, 62, 63, *pe'revestó* 9, *pereves'tó* 11K, 32, *perevès'tó* 53, *pereviestó* 19, 21, *pe'revestó* 48, *perevostó* 11, *perevys'tó* 35, *pe'revistó* 48, *pèreves'tó* 50, *perèves'tó* 45, 57, *pèrèvestó* 27, 40, 41S, 64, *pyrevǎsto* 18, *pyreviastó* 12AGWP, *peryvestó* 61, *paraves'tó* 56 — *poias* 23, 26, 28, *povros'ty* 6 [o zasięgu formy *pere(vǎsto)* w gwarach włodawskich zob. AGPUW m. 136];

veret'ono 'część żaren; pionowy czop, na którym osadzona jest paprzyca' 32, 35, 44, *veret'o'no* 4, 11, 14, 21, 25, *vyrèt'ono* 8, 33, *vyrýt'ono* 34, *vǎrýt'i'no* 55, *vèrèt'onó* 40, *veret'ano* 10, *veret'a'no* 19, *vereteno* 48, *vèreteno* 45, *verèteno* 61, *vyrèteno* 53, *vèrèteno* 51, *viryty'no* 47, *vyrytenu* 64, *varǎtenu* 56, *varyteno* 58, 62 — *vert'o'no* 1, 2, 6, *vert'ó'no* 12, *vert'a'no* 12AGWP, *verteno* 50, 52, *vèrteno* 57 — *svoriń* 63, *špiń* 5, *špe'ńok* 5K; forma *vert-* jest wynikiem redukcyjnego działania akcentu występującego w gwarach północnego oraz południowo-wschodniego Pobuża.

3. Psł. *tǎlt, *telt ⇒ *tołot*

Psł. *tǎlt, *telt kontynuowane są przez *tołot* w następujących wyrazach: *kołod'az* 'studnia' zob. m. 4 [por. też AGPUW m. 167];

kołos'e 'kłosy, coll.' 2, 5, 5K, 9, *kołos'e* 1N, *kołosé* 8, 19, 21, 25, 37, 41S, 45, 62, *kółos'e* 12, *kółosé* 52, *kołós'e* 7, *kułos'e* 12AGWP, 33, 51, *kułus'ie* 35, *kołosa* 4, *kołosé* 10, *kołosy* 11, 11K, *kóto'sy* 55, *kołosy* 6, *kołos'i* 15, *kótoši* 53, *kułosí* 40, 44, 47, *kołos* 12, 13, 16, 23, 26, *kołós* 24, 27, 28, *kołus* 17, 18, *kułó'sok* 34, *kołos'ki* 14, *kułós'ké* 32, *kółus'ki* 48, *kułus'ki* 58, 63, 64, *kołos'kie* 61, *kółus'kie* 50, 57, *kołys'ki* 56 [o zasięgach w gwarach włodawskich zob. AGPUW m. 71];

mołó'ko 'mleko' 1N, 2, 5K, 4–7, 10, 11, 11K, 13–16, 18, 19, 21, 22, 25, 27, 37, 62, *móto'ko* 8, 17, 18, 45, 48, 50, 55, 56, *mułó'ko* 57, 61, *móto'ko* 10, 12, 23, 24, 26, 40, 41S, 44, 47, 51–53, 63, *mułó'ko* 12AGWP, 23, 34, 58, 64 [o zasięgu form w gwarach włodawskich zob. AGPUW m. 100];

oko'tot 'omłócony snop zboża' zob. m. 9;

połova 'plewa z prosa' 2, 4, 6, 8, 10, 11, 13, 17, 18, 21, 27, 33, *pułova* 5, 12, 47, 51, 61 — *pałanyna* 58, *pǎrošńanka* 55, *łuska*⁵ 5, 15, 19, 25, 35, 37,

⁵ W formach *łuska*, *mákiны* pomija się warianty fonetyczne.

48, 52, *mákiny* 13, 14, 23, 24, 26, 32, 40, 50, 53, 56, 58, 62–64, *zmetlina* 44 [o zasięgu formy *połova* w gwarach okolic Włodawy zob. AGPUW m. 98];

sołoduχa ‘słodka polewka z mąki razowej’ zob. m 14 [por. też AGPUW m. 163];

voł'ka ‘jednostka powierzchni, ok. 30 morgów’ 2, 4, 8, 10, 11, 14, *voł'uka* 19.

B. Polskie kontynuanty psł. **tárt*, **tált*, **tert*, **telt* w gwarach ukraińskich Pobuża

Obok systemowego rozwoju psł. grup **tárt*, **tált*, **tert*, **telt* w *torot*, *tołot*, *teret* w pewnej grupie wyrazów wystąpiły kontynuanty właściwe językowi polskiemu. Grupy *-ro-* (*-ró-*), *-to-* (*-tó-*), *-le-*, *-rze-* w poszczególnych wyrazach mają zróżnicowany zasięg; część leksemów z polskimi kontynuantami pokazano na mapach 1, 3, 7, 9, 11–13, 15. Niektóre przykłady z grupą *-ro-* mogą być rezultatem silnego akcentu, np. *hruχovyny* = *h^uruχovyny*. Niżej podajemy pełny wykaz form bez pełnogłosu zanotowanych w badanych gwarach:

*bronovaty*⁶ ‘bronować pole na wiosnę’ 8, *brunuvaty* 32 — *boronovat’i* 6, 10, 11, 14, 25, *boronovaty* 5, 19, 51, *bóronovaty* 48, *bórónovaty* 32, *zabórónovaty* 63, *buronovaty* 35, 55, *boronuje še* 62, *boronuje ša* 15 — *skurodyty* 53, 57, 61, *vólócyty* 64, *razovaty* 56;

brok ‘bróg’ 53, 56, zob. *bru'žok*;

bru'žok ‘bróg’ 5, 35, zob. m. 1;

bryk ‘bróg’ 57, zob. *bru'žok*;

čšonek zob. *tšanok*;

χłop 1° ‘mężczyzna’ 21, 62L; 2° ‘mąż’ 21, 62L [zob. CzyżP 107];

χłopeć 1° ‘chłopiec, dziecko płci męskiej’; 2° ‘kawaler’ 5K, 12J, 12K, 13H, 16, 17D, 17, 18, 41S, 62L [zob. CzyżP 107];

gróχovíny ‘słoma z grochu’ 35, *gruχovíny* 33, *hruχovyny* 5K, 37, *hruχovyna* 40 — *horoš-* 1N, 8, 21, *hóroš-* 16, *hurošvyny* 17, 18, *horox-* 2, 13, *hóroχ-* 51, *huroχ-* 44, *huroh-* 48, 50, 53, 57, *huruzvyny* 52, 58, *horox-* 4, 11, 11K, 25, *horoxovíny* 7, *hóroχ-* 6, *hóroχovíny* 55, *horoxvyńi* 56, *horox-* 27, *hóróχvyńe* 26, *huroχ-* 35, *huruxvėny* 47, *hóróχ-* 32, *huroχvėne* 33, *huruxvene* 34, *horofyńe* 62, *hurofyńi* 64, *hu'roflyny* 48 — *hmyłyny* 5, *łużyšyńi*⁷ 61;

⁶ W hasle słownikowym podaje się pełną dokumentację bez względu na typ kontynuantu. Po myślniku przytacza się formy z pełnogłosem oraz heteronimy (zob. też przyp. 3 na s. 168).

⁷ Zapis wątpliwy.

grošok 'chwast, groszek *Lathyrus*' w gwarach okolic Włodawy [zob. CzyżZ 290];

hruχovyny, zob. *gróχovíny*; postaci *hruχovyny*, *hroχvíny* [zob. CzyżZ 290] dają się wyjaśnić redukcijnym działaniem akcentu;

kłonyća 'kłonica, jeden z czterech drążków podtrzymujący drabiny wozu' zasięgi grupy *-to-* w *kłonyća* przedstawiono na mapie 3, ponadto w punktach dodatkowych: 1N, 12K, 37S, 41S, *ktuneća* 34, 45M, *kłonića* 13H [por. też CzyżP 109; o rozmieszczeniu postaci z *-to-* w gwarach okolic Włodawy zob. AGPUW m. 70 oraz CzyżP 290];

klutka 'piasta u wozu', forma notowana w okolicach Włodawy [zob. CzyżP 109, AGPUW m. 122], też w znaczeniu 'niewielki, przepiłowany kawałek kloca' [por. CzyżP 290];

kostreva 'kostrzewa, *Festuca*' w niektórych gwarach okolic Włodawy [zob. AGPUW m. 81, też CzyżZ 290]; brak formy z pełnogłosem daje się wyjaśnić redukcijnym wpływem akcentu;

krosta 'chorobliwy wyprysk na skórze, wysypka skórna zawierająca zwykle ropę' 1N, 3K [zob. CzyżP 110];

krul 'król, władca koronowany' w zestawieniu *treχ kruli* 'Święto Trzech Królów przypadające na 6 stycznia' 2B, 31W, 56 [zob. CzyżP 110];

krulica 'samica królika' 3K, 6, 17, *krolica* 13H, *krulic'a* 1N, || *kruliχa* 41S, *krulyc'a* 12J, *krulύχa* 18, *χrolića* 16, *χrólyc'a* 17D, *χrulύχa* 17Dłh [zob. CzyżP 110];

krulik 'królik, *Oryctolagus cuniculus*' 3K, 17, 25, 37S, || *krul* 41S, *krul* 6, 18, *krolik* 13H, *krolyk* 12J, *χrulik* 17Dłh, *χrolik* 16, *χrul* 12K, *χruót* 1N, || *χruótyk* 17D [zob. CzyżP 111];

młocka 'ts'; zasięgi grupy *-to-* przedstawiono na mapie 8, wyjątkowo w 19 zapisano postać *młúocka* [w gwarach okolic Włodawy zob. AGPUW m. 102, CzyżZ 290];

młocok 'człowiek wynajęty do młócenia zboża cepem'; geografia grupy *-to-* podana na mapie 7;

młozvo 'siara, mleko, które krowa daje zaraz po ocieleniu' sporadycznie w gwarach pod Włodawą [por. AGPUW m. 155]; brak pełnogłosu tłumaczy się wpływem akcentu;

obrotka 'rodzaj uprząży na głowie konia' forma w gwarach okolic Włodawy [zob. CzyżZ 290];

okłot 'omłócony snop' sporadycznie w gwarach byłego powiatu włodawskiego (zob. CzyżZ 290) wobec powsz. *oko'łot* [zob. m. 9];

'*pamłotka* 'młody pęd roślinny' 4, '*pamłud'i* 40 — '*pamółodok* 8, 10, '*pamółotok* 9, '*pamółotké* 62, '*pamółotki* 32, 64, '*pamółod*' 14, 21, '*pamółoda*

7, 'pamótođe 53, pamotod'e 19, 'pamotód'i 44, 'pamotody 6 — dyki⁸ 47, 51, 52, 58, parosć 48, 63, 'pahnost 11, 'panóhy 25, pasynki 5, puč 56, vérostok 33, ščepa 61, bǎdel 55;

plome'neć zob. *plomeń*;

plomé zob. *plomeń*;

plomeń 'płomień' 5, 21, 35, 40, 63, *puomeń* 56⁹ [o zasięgach form *plomyń*, *plomé*, *plome'neć* w gwarach okolic Włodawy zob. AGPUW m. 127 oraz CzyżZ 290; formy z pełnogłosem zob. m. 10];

postronok 'powróż, gruby sznur' 1N, 17D; zasięgi grupy -ro- w *postronok* przedstawiono na mapie 11 [zob. też CzyżP 115; o występowaniu form *postronek*, *postronok* w gwarach włodawskich zob. CzyżZ 190];

pšešćeradło 'prześcieradło [z fabrycznego płótna]' 13H, 17D, 18, *pšyšćiradło* 1N, 3K, 12K, 16, 17Dlh, 34, 45M, *pryst'iradło* 12J, *pryst'itadło* 63R [zob. CzyżP 116];

pupšečka 'poprzeczniak, pas pola zaorany w poprzek' 58, *pupryč'kě* 47, *pópryčka* 48, *puprečka* 52 — *poperečka* 53, *puperečka* 52, 58, *pupǎračka* 56, *puperyčké* 47, *popirečka* 55 — *popereč'ňak* 5, 11, 14, *pópereč'ňak* 9, 12, *pupereč'ňak* 44, *pupyreč'ňak* 2, *popereč'ňik* 4, *pupěryč'ňik* 6, *pópuryč'ňik* 35, *popereč'ňik* 7, *puperečnyk* 63, *popereč'ňek* 21, *pupereč'ňek* 32, *pupereč'ňek* 40, *pupyreč'ňek* 33, *popereš'ňek* 19 — *pere'huon*¹⁰ 10, 25, *odhora* 34, 50, 51, 53, *zahora* 57, 61, 62, 64, *pryhutok* 8, 9;

putplonyk 'ciasto, które się piecze na trzonie przed wsadzeniem chleba — kiedy pali się jeszcze w piecu' 1N, 5K, *putplońik* 14, *putplomek* 53, *putplomyk* 34, 47 — *potpołonok* 2, *potpołonok* 4, 11K, 21, *putpołonok* 10, *putpułonok* 12 AGWP, *pótpołonyk* 5, *putpułonyk* 15, *putpułoněk* 12, *potpołonik* 11, *putpołon'ik* 7, *putpułon'ik* 9, *potpołonki* 25, *putpołonky* 19 — *potpałok*¹¹ 32, 34¹², 35, 37, 40, 41S, 44, 45, 48, 50–53, 55–58, 61–64;

skrom 1° 'tłuszcz z zająca', 2° 'potrawa mięsna' 32, 44, 47, *skruóm* 6, *skruým* 5; zasięgi formy *skorom* przedstawiono na mapie 13;

skromne || *skoromne* 'okraszone tłuszczem' 14, 55; o leksykalizacji wyrazu *skoromne* || *skromne(-y)* świadczy nowe znaczenie [pod wpływem polskim] 'grzeczny' notowane w gwarach południowo-zachodnich (48, 55); [o zasięgach form z pełnogłosem zob. m. 14, por. też 17J: *sku'romnoho ny ied'at' tylko fšo posne*; zob. też CzyżZ 190];

⁸ Przy cytowaniu heteronimów pomija się warianty fonetyczne i słowotwórcze.

⁹ W materiale AGL zapis *pwomeń*.

¹⁰ Pomija się warianty fonetyczne.

¹¹ Nie podaje się wariantów fonetycznych.

¹² W niektórych punktach notowano dublety fonetyczne bądź leksykalne, np. *pupšečka* || *puperečka* 58; por. też inne hasła, np. *smro'd'ina*.

skovronok 'skowronek' 6, 13H, 34, 37S, 41S [zob. CzyżP 118];

słońina 'słonina' 13, 31W, *suuńina* 5¹³ — *sołońina* 4, 6, 7, 10, 11, 11K, 14, 15, 25, *sołonyňa* 1N, 8, 16, 19, 21, 22, 62, *sółónyňa* 5K, 44, *sółónyňa* 5 — *sało*¹⁴ 34, 35, 37, 40, 41S, 45, 48, 50, 51, 57, *špyrka* 12AGWP, 17, 32, 33, 35, *ukrasa* 40, *umasta* 53, *smaléc* || *smaléc* 61, *mjeso zy švińi* 52, *svynyňa* 63 [zob. CzyżP 119];

smrod'ina 'czarna porzeczka, *Ribes*' 11K — *smurod'iny* 4, 11, 12AGWP, 15, *smu'rod'ina* 44, *smorodyńe* 10, *smo'rodyna* 56, *smo'rodyny* 2, *smu'rodyny* 1N — *porečki*¹⁵ 5–14, 17–19, 21, 25, 26, 28, 32, 33, 35, 37, 40, 44, 45, 47, 50–53, 55, 56, 58, 61–64, *čorny porečki* 41S;

srebro 'srebro' 6, || *sreblto* 41S, *sreblto* 13H, 34, 37S, *srybro* 12K, *sryblto* 1N, 17, 18, *sreb'ro* || *sereb'ro* 16 [zob. CzyżP 119];

srednića 'środkowa część kloca między odziomkiem i wierzchołkiem' 6, *sřodok* 9K [zob. CzyżP 119];

trebeza 'zarośla, gąszcz' 13, 13P, 13Z, 18S, *trepeza* 19B [zob. CzyżZ 291];

tronek zob. *tšanok* [por. CzyżZ 290];

tros'c'ina 'trzcina' 13 [zob. CzyżZ 291];

tšanok 'trzonek grabi' 55, *čšonek* || *čere'nok* 6, *tronek* || *čere'nok* 13 — *čere'nok* 7, 4, 10, 11, 12, 14, 25, 37, 45, *čěre'nok*¹⁶ 9, *čéré'nok* 5, 40, 51, 52, *čéré'nok* || *dru'čok* 8, *čyré'nok* 48, 50, *čyri'nok* 53, *čyry'nok* 35, 47 — *der'žak*, *derža'nok*¹⁷ 15, 19, 21, 33, 57, 62, 64, 63, *ručka* 44, 45, 64; w gwarach okolic Włodawy *tronek*, *tšunok* [zob. AGPUW m. 180];

tšo'da 'og. dobytek' 42, *tšoda* 33 — *čere'da* 2, 4, 7, 10, 14, 15, 19, 21, 25, 38, 47, 63, *čereda* 37, *čéré'da* 5, 6, 9, 12, 32, 40, 44, 51, 52, 57, 61, *čéré'da* 50, *čéry'da* 8, 45, 61, *čyry'da* 33, 53, 58;

tšon 'dno pieca chlebowego' 41S, *tryn* 55 — *če'ryn* 25, 34, 35, *če'ryn* 2, 45, 48, 57, *če'ryen* 4, 11, *čer'ien* 11K, 19, *če'ren* 21, *če'rin* 32, *čé'rin* 44, 50, *čeřińe* 63, *čy'ren* 64, *čy'rén* 33, *čy'ryn* 40, 47, *čy'riń* 5, 51–53, 58, *čá'ryń* 8, *čá'riń* 10, *ča'ryn* 45, *ča'ryń* 56, *ča'ryen* 1N, *ča'riń* 6, 7, 15, *ča'riń* 14, *ča'ryń* 5K, *č'arin* 12AGPW, *ča'riń* 9, 12 — *dno* 62;

włuka 'jednostka powierzchni gruntu' sporad. w gwarach okolic Włodawy [zob. CzyżZ 290];

włukowaty 'bronować włóką' 44 — *wołocit'i* 7, *wołocyt'i* 4, *wołocyty* 8, 19, 63, *wołocyt'y* 51, 52, 64, *ši wuločy* 58, *wołocěty* 32, 62, *wuločěty* 44, 57 — *boronovat'i* 7;

¹³ W materiale AGL zapis *suuńina*.

¹⁴ Nie uwzględnia się wariantów fonetycznych.

¹⁵ Pomija się warianty fonetyczne.

¹⁶ Zapis z dyftongiem wątpliwy.

¹⁷ Pomija się warianty fonetyczne.

vrubel 'wróbel, *Passer domesticus*' 25, *vrubel* || *vuru'bel* 3K [zob. CzyżP 123];

vryt'ono || *vyreteno* 45M, 'wrzecziono, prymitywny przyrząd do przędzenia wykonany z kawałka drewna' [zob. CzyżP 123]; w gwarach okolic Włodawy *vret'ono* [zob. CzyżZ 291];

žrebe 'żrebień' 3K, *žrubak* 6, *žrybučok* 8, *žrebetkó* 55 — *žere'ba* 6, 7, 11K, 14, *žere'ba* 25, *žere'ba* 4, *žyry'ba* 2, 5K, *žere'bia* || *žyry'bia* 11, *žere'bie* 13, 16, 19, *žere'be* 21–23, 28, 32, *žere'be* 34, *žyry'be* 33, 35, 40, *žiry'be* 37, *žere'bi* 17, *žere'buk* 1N, 10, *žere'buk* 17, *žere'buk* 12, *žiri'buk* 12AGWP, *žerbuk* 9, *žere'bec* 26, *žyry'bec* 47 — *to'se*¹⁸ 44, 45, 48, 50–52, 53, 56, 58, 62, 63;

žłup 'żłób' 25, 56, 61; redukcijnym działaniem akcentu wyjaśnić należy formę *žłip* w 47 [o zasięgach postaci z pełnogłosem zob. m. 15].

II. Kontynuanty psł. **tárt*, **tált*, **tert*, **telt* w polskich gwarach Pobuża

A. Rodzimy rozwój psł. grup śródgłosowych

1. Psł. **tárt* ⇒ *trot*, *trót*

W analizowanym materiale wystąpiły na całym badanym obszarze następujące formy mające rozwój typowo polski:

brona 'ts' 1–8, 10, 11, 13, 17, 18, 27, 29–31, 33, 40, 44, 48, 49, 63, *bróna* 23, 36, 60, *brony* 35, 37, 39, 45, 50–54, 57, 58, 61, *bróny* 41, 42, 47, *broně* 64 — *vłoka*¹⁹ 29, 34;

bronovać 'bronować po podoraniu' 2, 3, 5, 6, 11, 43, *brónovać* 40, 48, 50, *brunovać* 35, 44, 47, *zabronovać* 30, *zabrónovać* 54, *zabrunovać* 58, *pobronovać* 31, *pobrónovać* 38 — (*po*)*razovać* 29, 34, 36, 37, 39, 41, 42, 45, 48, 49, 59, 60, zob. *skurožiť*;

bronovać 'ts' 1, 3–8, 11, 19, 51, 53, *brónovać* 40, 52, 63, *brunovać* 33, 44, 47, 48, 50, 57, 64, *zabrunovać* || *zbrunkować* 58, *brunui* *ši* 64;

bruzda 'rowek, który powstaje obok skiby' 11, 31, 38, 47, 49, 60, *bruzna* 4, 8, 19, 40, 41, 43–45, 47, 49, 50, 51, 53, 57–59, 63, 64, *brózna* 10, 48, 52, 61, *bróżna* 29, 36, *bruźna* 2, 5–7, 29, 30, 33–35, 37, 39, 42;

droga 'szeroka droga bez utwardzenia' 1, 3–8, 10, 11, 33, 40, 44, 47, 48, 50–53, 57, 58, 63, 64, *droga ślakova*, *polska droga* 49 — *trakt*, *traktova droga*, *traktovy gościńec* 2, 29–31, 34, 36, 38, 39, 41–43, 45, 49, 54, *gościńec* 19, 39, 49;

¹⁸ Nie uwzględnia się wariantów fonetycznych.

¹⁹ Przy podawaniu heteronimów (tak też w innych artykułach hasłowych) nie podajemy wariantów fonetycznych.

groχ 'groch, *Pisum sativum*' 2, 4-8, 10, 11, 13, 19, 23, 28, 33-40, 42-44, 47-54, 57-59, 63, 64, *groχ tyčkovy* 29, 41, 60, *groχ polny* 31, *groχ ogrodni* 30 — *lazynga* || *vuočynga* 29, *pěloška* 29, *fasola* 18 [o zasięgu formy *groχ* w gwarach okolic Włodawy zob. AGPUW m. 44];

króva 'ts' 1-8, 11, 13, 17-19, 23, 28-31, 33-36, 38-45, 47-51, 54, 57-60, 62, 63, *króva* 52;

ogrut 'ogród warzywny' 2, 4-8, 10, 11, 31-33, 35, 38, 40, 43, 44, 50, 54, 57, 58, 61, 63, 64, *ogrot* 34, 36, *ogrun* 52, *ogrot* 29, *ogrut* 37, 38, 41, 42, 45, 47-49, 53, 59, 60;

postronek 'gruby sznur' powsz. w gwarach polskich Pobuża zob. m. 11.

2. Psł. *tert = tret, trzet

Wymienione kontynuanty psł. *tert wystąpiły powszechnie w następujących przykładach:

čšonek zob. *tšonek*;

popšečňak 'pas pola zaorany w poprzek' 2, 6, 7, 11, 19, 33, *pópšečňak* 34, 45, *pupšečňak* 5, 31, 38, *popšyčňak* 29, 36, 37, 39, 41, 42, 59, *pópšyčňak* 30, 60, *pupšyčňak* 40, 44, *popšečka* 53, *pupšečka* 52, *popšyčka* 43, *pópšyčka* 63, *pupšyčka* 48, 49, 54, *pupšečki* 47 — (*za-*)(*o*)*dora* 37, 49-52, 64, *pšygluvek* 8;

pševonsto 'pas słomy służący do wiązania snopów' 7, 10, *pšyvonsto* 13, *pševqsto* 10, 11, *pšyvqsto* 5, *pševosto* 18, *pševonsto* 8, *pšyvqsto* 2, *pševrusto* 19, 35, 37, 43, 50, 54, 57, 59, *pševrusto* 31, 39, 41, 47, 63, *pševrósto* 61, *pševrusto* 53, *pševrusto* 40, 51, *pševrustu* 49, 58, 64, *pšyvrostu* 34, *pšyvrusto* 38, 44, 48, 52, 60, *pšyvusto* 33 — *povrusto* 4, 6, 23, 29, 30, 36, 40, 42, 45, *pas* 4, 6, 7, 17 [o zasięgu form *pševonsto*, *pševrusto* w gwarach okolic Włodawy zob. AGPUW m. 136];

pšut 'przednia część wozu' 4-7, 17, 19, 30, 33, 34, 38, 40-42, 44, 47-49, 51, 52, 54, 57-61, 63, 64, *pšot* 8, 36, 43, 50, *pšodek* 2, 4, 5, 7, 10, 11, 13, 16, 18, 28-30, 35, 38, 45, *pšoděk* 23, 44, 49, 52 [o zasięgu form *pšut*, *pšodek* w gwarach byłego powiatu włodawskiego zob. AGPUW m. 138];

tšonek 'trzonek widel' 2, 4, 8, 10, 11, 19, 31, 33, 34, 36, 37, 39, 41-43, 45, 48, 50, 61, *tšonek* 29, 60, *tšunek* 59, *tšonek* 51, 57, 58, *čšonek* 5-7, 30, 31, 38, 53, 54, *čšonek* 40, 47, 63, *čšonyk* 49, *čšanek* 31, *čonek* 52 — *dronček* 8, *rončka* 44, 45, 51, 64 [o geografii formy *tšonek* w gwarach okolic Włodawy zob. AGPUW m. 180];

žrebak 'żrebię płci męskiej' 5, 7, *žrybak* 6, *žrebak* 11, 33, 37, 40, 50, 53, 64, *žrubak* 30, 31, 35, 37-39, 41, 42, 49, 59, *žrybak* 51, 58, 63, *žrybak* 54, *žrebe* 29 — *łošak* 38, 48, 49, 53, 54, 59, 60, *oğerek* 36, 44, *koń*, *końik* 34, 44, *dvulitněk* 47 [o zasięgu form *žrebe(-ak)*, *žrybe(-ak)* w gwarach włodawskich zob. AGPUW m. 198];

źrupka 'źrebię płci żeńskiej' 2, 7, *źrupka* 45, 52, 57, *źrybica* 39, 41 — *łośyka* 43, *klačka* 43, 60, *kobyłka* 36.

3. Psł. *tālt = tlot, tlót

Typowo polski rozwój psł. grupy *tālt wystąpił w następujących wyrazach:

kłońica 'jeden z czterech drążków utrzymujących drabiny'; forma powsz. na całym obszarze, sporadycz. *rončka* (zob. m. 3). [O zasięgach formy *kłońica*, *kłuńica* w gwarach włodawskich, zob. AGPUW m. 70]. Wpływem ikających gwar ukraińskich daje się objaśnić hiperyzm *kłyńica* notowany w 18K;

kłos 'kłos zboża, też coll.' 5, 13, 17, 18, 23, 27, 29, 38, *kłose* 19, 30, 39, 42, 43, 45, 51, *kłuśe* 59, *kłosy* 2, 4, 7, 8, 10, 11, 31, 33–37, 40, 41, 49, 54, 60, *kłosy* 6, *kłosi* 53, 57, 64, *kłuśi* 47, 52, 58, *kłoski* 39, 61, *kłuski* 44, 48, 50, 51, 53, 63, w gwarach włodawskich powsz. *kłos* [zob. AGPUW m. 71];

mlócaś zob. *mlócek*;

mlócek 'człowiek mlócający cepem'; grupa -ło- (-lu-) powsz. w gwarach polskich Pobuża [zob. m. 7];

mlócka 'czynność mlócenia'; grupa -ło- (-lu-) powsz. na całym terenie [zob. m. 8], w tym również — wg szczegółowej siatki — w gwarach okolic Włodawy [por. AGPUW m. 102];

mluceńe zob. *mlócka*;

mlućić zob. *mlócka*;

pamłodek 'jednoroczna gałązka drzewa owocowego' 8, 10, *pamłoda* 7, 29, 34, *pómłoda* 39, *pamłotka* 4, *pamłody* 6, 39, *pamłózi* 31, 44, *pamłotki* 38, 53, *pšymłotki* 5 — *parość*, (*pa-*), (*vy*)rostek 30, 36, 37, 39, 41, 43, 48–50, 54, 59, 63, *pent* 2, 11, 29, 40, 43, 47, *prant* 35, 42, 60, *łódęga* 57, *żiki* 51, 52, 58, *vitki* 53;

słońina 'ts' 2, 4, 7, 8, 10, 11, 18, 19, 29, 33, 35, 43, *słońina* 5, 13, 16, 23, 28, 31, 34, 39, 41, 48, 57, 60, *stunina* 6, 30, 38, 40, 44, 47, 49, 50, 51, 54, 58, 61, 63, 64 — *šp(é)rka* 17, 18, 23, 26–28, 31, *okrasa* 5, 30, 31, 36, 40, 42, 49, 54, *omasta* 53, 59, *sadło* 37, 45;

zmłócek zob. *mlócek*; *daś mńe obat iak zmłockoivi* 62Z.

4. Psł. *telt = tlet, tlót (tlot)

W analizowanym materiale wystąpiły następujące przykłady z typowo polskim rozwojem:

mleko 'ts' 2, 4, 6, 16–19, 33, 35, 39, 42, 47, *mléko* 34, 36, *ml'eko* 7, 11, *ml'eko* 37, 39, *ml'ekò* 49, 53, *ml'iko* 7, 11, 13, 30, 31, 40, 41, 43, 44, 47, 50,

54, 59, 60, 63, *ml'ikò* 49, 51, 52, *ml'iku* 58, 64, *ml'yko* 29, 38, 39, 45, 48, 57, 61, *ml'yko* 28, 41, *ml'eka* 5, 8, 10;

pleva 'plewa z prosa' 2, 4, 8, 10, 11, 13, 17, 18, 23, 30, 33, 43, 49, 61, *pl'eva* 44, 41, *plefka* 5 — *łuska* 5, 6, 34–37, 39, 42, 48, 49, 52, 59–61, 64, *mi(n)kiny* 13, 22, 31, 38, 40, 41, 47, 50, 53, 54, 60, 63;

pleva 'ts' 2, 5, 7, 8, 10, 11, 13, 17, 19, 30, 31, 33–35, 37, 41, 43, 44, 47, 48, 50–54, 57, 58, 61, 63, 64, *plevy* 4, 29, 36, 42, 45, *plevý* 6 — *plova* 49, *plovy* 59, 60;

vłuka 'jednostka powierzchni gruntu' 2, 4–6, 8, 11, 19, 30, 33, 37, 38, 40, 41, 43, 47, 49, 59, *vłoka* 29, 34,²⁰;

żłup 'ts' powsz. -*łu-* (-*łū-*) w polskich gwarach Pobuża (zob. m. 15), [por. też AGPUW m. 201].

B. Formy z pełnogłosem w gwarach polskich Pobuża

Kontynuanty psl. *tǎrt, *tǎlt, *tert, *telt w postaci *torot*, *tołot*, *teret* wystąpiły w następujących przykładach:

čereda || *stado* 61Ż 'gromada zwierząt', *čere'da* || *stado* 54, *čere'da* || *tšoda* || *stado* 12M — *tšoda* 1N, 4, 18Sz, 33, 37, 43, *tšoda* 2, 2M, 70r, 8, 34, 36, 39, 41, 42, 45, 51, 59, 60, 62Z, *čšoda* 5, 19, 29–33, 44, 53, 63, 64, *čoda* 38, 40, 49, *čoda* || *čuda* 47;

čeremxa 'drzewo, *Prunus padus*' 1N, 2M, 70r, 11K, 13Roz, 18Sz, 22K, 27M, 34, 45M, 54, 61Ż, 62Z, *čëremxa* 12M, *čerëmxa* 21D, *čeremka* || *čeremxa* 32, *čyremxa* 37P;

čerep 'miska' [w gwarach włodawskich zob. CzyżZap 91];

čerepany 'gliniany (o misce)' [w gwarach włodawskich zob. CzyżZap 91];

čerešña 'drzewo, *Prunus avium*, też owoc' 2M, 22K, 27M, 34, 61Ż, *čerešña* 1N, 7 Or, 11K, 13Roz, 21D, 22Sz, 51, 62Z, *čërešña* 12M, *čerešña* || *čerešña* 32; forma z pełnogłosem powsz. w gwarach Pobuża aż po linię 2a, dalej na zachód występuje postać *tšešña* [zob. m. 2];

čerín || *tšon* || *čon* 'dno pieca chlebowego' 27M, *čerín* 37, *čerín* || *čšon* 58, *čereń* || *tšon* 62Z, *čy'ren* 64, *čaren* || *tšon* 2M, *čarin* || *ča'rin* 12M — *tšon* 4, 8, 11K, 13Roz, 18Sz, 34, 61Ż, *tšon* 2, 10, 11, 21D, 22K, 32, 35, 36, 39, 41–43, 45, 47, 48, 50, 57, 59, 60, 61, *tšan* 1N, *tšon* || *čšeń* 51, *čšon* 5–7, 40, 44, 52, 53, 63, *čon* || *tšon* 37P, *čšeń* || *tšon* 51, *čan* 7 Or [o występowaniu formy *čerín* w gwarach włodawskich zob. CzyżZap 91];

hołovač 'snopek do poszywania dachu wiązany bliżej knowia, kłosami spuszczaany na zewnątrz' 16, 16P, 16S, *hułuvač* 12M — *głovač* 1N, 2M, 11K,

²⁰ Z 7, 10, 12, 31, 36, 39 brak materiału.

21D, 13Roz, 18Sz, 22K, 32, 27M, 34, 37P, 62Z, *głowaćy* 7 Or — *snopek* 45H, *snupećyk* 51, *kićak* 61Ż [o zasięgu w gwarach włodawskich zob. CzyżZap 92];

hołovenki 'pasożyt roślinny występujący na pszenicy' [w gwarach włodawskich zob. CzyżZap 92];

horošvyny 'słoma po grochu, grochowińe' wyjątkowo w 20K (zob. Czyż Zap 92) wobec powsz. *grošoviny* 1N, 2M, 12M, 13Roz, 18Sz, 21D, 22K, 34, *gróšoviny* 27M, *grošovíne* 45M, *grušovina* 51, *grošovianki* 62Z, *grošoviny* 7 Or [zob. też II.1];

kołutka 'pniak do rąbania drzewa' wyjątkowo w 16M [por. CzyżZap 94] — *kłutka* 1N, 2M, 7 Or, 11K, 12M, 13Roz, 18Sz — *pniak* 22K, 27M, 32, 37P, 45H, 51, 62Z, *peń* 21D, *stłupek* 34, *dobńa* 61Ż;

koromysto 'drażek do noszenia dwu wiader na ramionach' 7 Or, 18Sz, *kormysta* || *koromesta* 1N, *kuromysto* || *kuromesto* 37P, *kóromysta* 27M, *kórómestó* 45H, *kuromesta* 51, *kurumesta* 61Ż, *kurvmýsto* || *kurmýsto* 12M — *nošidło*, *noše* ... 2M, 13Roz, 22K, 32, 34, 62Z; zwarte obszary formy *koromysto* znajdują się w środkowowschodniej i południowo-wschodniej części Pobuża (na wschód od linii 5a, zob. m. 5), [por. AGPUW m. 103; Pel m. 19A];

korovaj 1° 'bulka weselna', 2° 'chleb weselny' forma powsz. w gwarach Pobuża (zob. m. 6²¹), w okolicach Włodawy *korovaj* również w znaczeniu 'ciasto z wesela ofiarowane dzieciom' [por. CzyżZap 94]; [o funkcji obrzędowej *korovajia* zob. Bącz 78–99];

korovaićyk 'mały chlebek dla dzieci w czasie wesela' 30;

korovaińica 'kobieta zajmująca się wypiekaniem ciasta na wesele' [w gwarach włodawskich zob. CzyżZap 94]; *kórovaińice* 'baby piekące korovaj' 38;

korupka 'pudło ze słomy, z którego sieje się zboże' 30 — *krupka* 1N, 2, 2M, 4–7, 7 Or, 11, 11K, 12M, 13Roz, 18Sz, 19, 22K, 31, 33–36, 52, 58, 63, *krūpka* 8, 10 — *šiveńka*, *šivačka* 38, 40, 41, 44, 45H, 47, 48, 50–54, 57, 58, 61Ż, 62Z;

mołočak 'mlecz z ryby' notowane w gwarach włodawskich [zob. CzyżZap 95];

mołokita 'wierzba błotna' notowane w gwarach okolic Włodawy [zob. CzyżZap 95];

moruvka 'mrówka' [w gwarach włodawskich zob. CzyżZap 95];

oberemek 'naręcze drzewa' 13W [zob. CzyżZap 95];

oborożek 'rodzaj szopy z ruchomym dachem do przechowywania słomy, siana' 6, 7, 11, *oborožek* || *brožek* 7 Or, *oboruž* 11K, *obo'róx* || *obo'riř* 12M — *bruk* 2M, 13Roz, 21D, 22K, 34, 37P, 41, 61Ż, *brožek* 1N, *brožek* || *bruk* 18Sz,

²¹ Brak materiału z 1, 3, 4, 10, 23, 28, 35, 43.

brożek 45H, 51; zwarty zasięg występowania formy z pełnogłosem w gwarach na północ od Krzyny (zob. m. 1);

okołot || *okłot* 1° 'sноп zboża nie omłócony do końca': 22K, *okołtot* || *okłtot* 1N, *okołtot* 11K, *ókółtot* 18Sz, *ukołot* 51, *ókółotka* 45H, *okołóc* 21D — *okłot* 7Or, 27M, *okłoty* 2M, 2° 'sноп zboża omłócony do końca': *ukołot* 12M — *okłot* 13Roz, 37P, *okłut* 34; zwarty zasięg występowania formy *okołot* obejmuje południową część Pobuża (na płn. po linię a9 pod Chełmem), (zob. m. 9);

opołóńnik 'warząchew' 13, *opołóńnik* || *važoxa* 1N, 2M, 11K, *pułonyk* 12M, *opołonyk* 13Roz, *opołonek* 17J — *važ(o)xa* 7Or, 18Sz, 22K, 27M, 32, 34, 37P, 51, 61Ż, 62Z [por. CzyżZap 96];

połumyńe 'płomień' 37, 42 — *płomeń*, *płome* w pozostałych gwarach Pobuża (zob. m. 11), wg AGP: *płomeń* 1N, 2M, 11K, 18Sz, 32, 61Ż, 62Z, *płomeń* 21D, 51, 27M, 34, 37P, *płomiń* 45H, *płomeńe* 12M, *płomnie* 7Or, *płome* 13Roz, 22K; w gwarach okolic Włodawy wyłącznie -to- [por. *płomeń*, *płome* AGPUW m. 127];

potus 'płoża; część sań, która sunie po śniegu' 19H — *płoża* 1N, 7Or, 11K, 12M, 18Sz, 22K, *ptus* 2M, 13Roz, *płoży* 21D, 27M, 34, 37P, 45H, *płoża* || *sańica* 51 — *sańica* 61Ż, *kupańica* 62Z [por. CzyżZap 86];

potoroče 'starte siano' 23 O [por. CzyżZap 96];

puro'se 'prosię' 45 — *proše* 11, 18Sz, 21D, 22K, 30, 33, 34, 37P, 38, 39, 41–43, 45H, 47, 50, 54, 59, 60, 61Ż, 62Z, 63, *prošē* 51, 53, *proši* 40, 44, 47, 52, 58, 64;

putpołóńnik 'placek, który piecze się na trzonie przed wsadzeniem chleba, kiedy pali się jeszcze w piecu' 1N, *pótpołóńnik* 12M, *potpołonek* 11K, *putpołonyk* 8, 13Roz, *potpołonyk* || *potpłóńnik* 2M, *potpołonyk* || *potpłóńnik* 7Or — *pótpłomyk* 18Sz, 37P, 45, 61Ż, *putpłomek* 5, *putpłonek* 30, *putpłóńnik* 11, 21D, *popłóńnik* 2, 6, *putpłumńiki* 38, *pšetpłumeńnik* 48, *płomyk* 27M — *pótpałek* 31–37, 39–44, 47, 49–52, 54, 57, 58, 60, 61, 62Z, 63, *potpałka* 22K;

skoromne 1° 'o potrawie, omaszczonej tłuszczem' 7, 44 — *skromne* w innych punktach Pobuża, por. m. 13 (zob. *skorum*);

skorum 'jedzenie mięsne' 58 — *skrom* w innych punktach badanego obszaru, zob. m. 12 (wyraz nieznan w niektórych gwarach południowej części Pobuża — 43, 46, 48, 55, 60, 63);

skurożić 'bronować po podoraniu' 47, *zaskurody še* 58 — *skrudlić* 44; zob. *bronować*;

smorod'iny 'czarna porzeczka, *Ribes nigrum*' 4, 13 O, 13W, *smorożina* 27W — *čarna požečka* w innych punktach Pobuża [zob. też CzyżZap 97];

soloduχa || -*uša* 'rodzaj słodkiej zupy z mąki żytniej lub gryczanej', forma z pełnogłosem powsz. w gwarach polskich Pobuża, zob. m.14 [o zasięgu w gwarach włodawskich zob. CzyżZap 97; AGPUW m.163];

soročka 1° 'sroka'; w wyliczance do dziecka: *soročka, voronka* *żęcam kaške vażyła* 13W; 2° 'koszula' 13Ż, 27S [zob. CzyżZap 97];

verćonu (= **verećono*) 'pionowy czop, na którym osadzona jest pa-przyca w żarnach' 7Or, 52 — *vžećono* 1N, 2, 2M, 4, 10, 11, 21D, 22K, 29, 30, 34–38, 41, 43, 45, 48, 50, 60, 61, 61Ż, 62Z, *vżyćono* (-ó, -u) 33, 39, 40, 42, 44, 45H, 47, 49, 51, 53, 57–59, 64:

vereščyc 'krzyczeć' 23O [zob. CzyżZap 98];

vołočebne 'pisanki, ofiarowane dzieciom' 13O, 13W, 23O [zob. CzyżZap 98];

vołoχaty 'mężczyzna mający długie włosy' 13W [zob. CzyżZap 98];

vołoška 'chaber, *Centauera Cyanus L.*' 17Dłh [por. AGPUW m.20, CzyżZap 98];

voronka 'wrona' zob. *soročka*;

vuločy śi 'bronować' 58 — *vłukovać* 11, *vłučyc* 47, 57;

zoloťuχa 'powój, *Convolvus arvensis L.*' 17Dłh [zob. CzyżZap 99];

zastoronek 'sąsiek' 13P, 13S [zob. CzyżZap 99];

žerebe 'żrebie' 63 — *žrebe* 11, 23, 29, 35, 39, 45, 53, 57, *žrebe* 6, 7, 40, 41, 52, *žrybe* 27, 31, 32, 59, *žribe* 36–38, 54, *žrybi* 44, *žrybi* 47, *žrebi* 50, 58, 64, *žrybak* 13, 19, *žrebak* 4, 7, 17, 18, 33 [por. AGPUW m.198].

WNIOSKI

1. Stan kontynuantów psł. grup **tärt*, **tält*, **tert*, **telt* w ukraińskich i polskich gwarach Pobuża jest — w większości przeanalizowanych przykładów — zgodny (odpowiednio) ze stanem języka ogólnoukraińskiego (np. *boro'na*, *boroz'na*, *korova*, *čere'da*, *koloś:e*, *poťova*) i ogólnopolskiego (np. *brona*, *bronować*, *groχ*, *krova*, *popšećnak*, *tšonek*, *žrebak*). Te odrębne dla wymienionych systemów gwarowych kontynuanty są wyraźnie uświadamiane przez dwujęzyczną ludność Pobuża [por. ŁeśP].

2. W pewnej grupie przykładów obu systemów gwarowych wystąpiły obcojęzyczne kontynuanty, tj. w gwarach ukraińskich formy bez pełnogłosu, np. *χłop*, *χłopeć*, *kłonyća*, *młocok*, *postronok*, *skovronok*, *srebro*, natomiast w gwarach polskich z pełnogłosem, np. *čeremχa*, *čereśńa*, *hoťovač*, *ko'ro'vaj*, *okoťot*, *soloduχa*.

3. Zapożyczenia z obcojęzycznymi kontynuantami zarówno w jednym, jak i w drugim systemie gwarowym są pod względem zasięgu występowania

zróznicowane (por. m. in. mapy 1–15). Większy jest zasięg form z pełnogłosem w gwarach polskich niż bez pełnogłosu w gwarach ukraińskich. We wszystkich (lub niemal wszystkich) badanych gwarach polskich Pobuża występują formy z kontynuantami *torot*, *teret*, *tołot* w takich przykładach, jak *korovaj* m. 6, *sołoduχa* m. 14, *čeremχa* [zob. Pel m. 21A]. W gwarach ukraińskich Pobuża przykłady z obcojęzycznymi kontynuantami występują — jak pokazał analizowany materiał — jedynie na części badanego obszaru (zob. np. *kłunyća* m. 3, *młocka* 8, *postronok* m. 11).

4. Pod względem zakresu występowania form z obcojęzycznymi kontynuantami: części północnej i południowo-wschodniej Pobuża, mającej w gwarach polskich najwięcej przykładów z pełnogłosem, por. *oborożek* m. 1, *koromysło* m. 5, *okołot* m. 9, przeciwstawia się część zachodnia, na której stosunkowo często w gwarach ukraińskich występują postaci bez pełnogłosu (np. *młoczek* m. 7, *skromne* m. 13, *stońina*, *smrodina*, *sredńica*). Wiele form z takimi kontynuantami notowano również w części wschodniej (np. *bru'żok* m. 1, *młocok* m. 7, *młocka* m. 8).

5. Część przykładów bez pełnogłosu — notowanych w gwarach ukraińskich — jest rezultatem wewnętrznego rozwoju, np. *ub'ryχ* = *ubo'ryχ* = *obo'roχ* m. 1, *plomeń* = *połomeń* m. 10. Przekształcenie form typu *to'rot* = *trot* nastąpiło pod wpływem silnego akcentu powodującego redukcję samogłosek pozostających poza przyciskiem. Akcent taki występuje w gwarach części wschodniej (szczególnie na wycinku południowym).

6. Wyrazy z obcojęzycznymi kontynuantami mogą ulegać leksykalizacji. Szczególnie widać to na przykładzie tych elementów kultury ludowej, które wychodzą z życia codziennego, por. np. nazwy takich pokarmów jak *korovaj* m. 6, *sołoduχa* m. 14.

7. W niektórych przykładach daje się zaobserwować proces semantycznej dyferencjacji form z grupami rodzimymi i obcymi, por. w gwarach ukraińskich Pobuża *skromny* 'omaszczony': *skromny* 'miły, uprzejmy'. Zjawisko to znane jest w innych językach i gwarach [por. Poroż 211–215].

8. Przedstawiony stan kontynuantów psł. grup *tärt, *tält, *tert, *telt jest podobny jak w innych gwarach istniejących na peryferium ukraińskim i polskim [por. m.in. AGWB i m. 37–40, AUM II m. 72–73, DABM, SBH]. Obok rodzimych występują także obcojęzyczne kontynuanty.

9. Gwary ukraińskie i polskie Pobuża można uznać ze względu na obcojęzyczne kontynuanty psł. *tärt, *tält, *tert, *telt za gwary mieszane [por. Dej].

ROZWIĄZANIE NAZW PUNKTÓW

1	—	Komarno	17J	—	Janówka
1N	—	Nosów	18	—	Żuków
2	—	Bohukały	18S	—	Stawki
2B	—	Błonie	18Sz	—	Szuminka
2M	—	Mokrany	19	—	Wyhalew
3	—	Lipnica	19H	—	Horostyta
3K	—	Klonownica Duża	20	—	Kodeniec
4	—	Worgule	20H	—	Horostyta
5	—	Błotków	21	—	Uhnin
5K	—	Kobylany	21D	—	Dębowa Kłoda
6	—	Sitno	22	—	Lubień
7	—	Wólka Plebańska	22K	—	Kołacze
7Or	—	Ortel Książęcy	23	—	Orchówek
8	—	Dobrynka	23O	—	Okuninka
9	—	Kąty	24	—	Żdzarka
9K	—	Kostomłoty	25	—	Kolechowice
10	—	Koszoły	26	—	Zbereże
11	—	Kozły	27	—	Stulno
11K	—	Kolembrody	27M	—	Macoszyn
12	—	Matiaszówka	27S	—	Siedliszcze
12J	—	Jabłeczna	27W	—	Wola Uhruska
12K	—	Krzywówka	28	—	Kulczyn
12M	—	Międzyleś	29	—	Nadrybie
13	—	Dubica	30	—	Głębokie
13H	—	Horodyszcze	31	—	Radzanów
13O	—	Opole	31W	—	Wólka Petryłowska
13P	—	Polubicze	32	—	Świerże
13R	—	Rusiły	33	—	Wólka Czułczycka
13Roz	—	Rozwadówka	34	—	Ochoża
13W	—	Wisznice	35	—	Dorohusk
13Ż	—	Żeszczynka	36	—	Dorohuczka
14	—	Ossowa	37	—	Weremowice
15	—	Dawidy	37P	—	Pokrówka
16	—	Motwica	37S	—	Strupin Duży
16M	—	Mosty	38	—	Andrzejów
16P	—	Przechód	38W	—	Wołkowiany
16S	—	Sosnówka	39	—	Żulin
17	—	Hanna	40	—	Skryhiczyn
17D	—	Dańce	41	—	Alojzów
17Dłh	—	Dołhobrody	41S	—	Sielec

42	—	Siennica Królewska	56P	—	Przewale
43	—	Bończa	57	—	Oszczów
44	—	Jarosławiec	57D	—	Dołhobyczów
45	—	Kopyłów	58	—	Małoniż
45H	—	Hrebenne	58T	—	Telatyn
45M	—	Moniatycze	59	—	Malewsczyzna
46	—	Sławęcin	60	—	Zielone
47	—	Obrowiec	61	—	Ułhówek
48	—	Rogów	61Ch	—	Chłopiatyn
49	—	Horyszów Pol.	61Ż	—	Żerniki
50	—	Cichobórz	62	—	Wierzbica
51	—	Malice	62L	—	Lubycza Królewska
52	—	Miętkie	62Z	—	Zatyle
53	—	Hołubie (Gołębie)	63	—	Borowiec
54	—	Antoniówka	63R	—	Rózaniec
55	—	Białowola	64	—	Siedliska
56	—	Zubowice			

ROZWIĄZANIE SKRÓTÓW

AGL — *Kartoteka Atlasu gwar Lubelszczyzny*. Materiały zebrane w latach 1957–1959 wg kwestionariusza P. Smoczyńskiego (743 pytania). Kartoteka znajduje się w Zakładzie Języka Polskiego UMCS w Lublinie. Materiał z punktów 1–64 zebrali głównie M. Łesiów i S. Warchoł. Na mapach gwary ukraińskie oznaczamy kwadratem, gwary polskie — kółkiem.

AGP — *Kartoteka Atlasu gwar polskich*. Materiały zebrane wg *Kwestionariusza gwar polskich* K. Dejny, Łódź 1988 (2000 pytań). W artykule wyzyskano materiał z punktów: 1N, 2M, 7 Or, 11K, 12M, 13Roz, 18Sz, 21D, 22K, 27M, 32, 34, 51, 56, 61Ż, 62Z zebrany przez F. Czyżewskiego, 37P, 45H — M. Sajewicza (za ich udostępnienie serdecznie dziękujemy).

AGPUW — F. Czyżewski: *Atlas gwar polskich i ukraińskich*, Lublin 1986.

AGWB — *Atlas gwar wschodniostowiańskich Białostoczczyzny*, t. 1, red. S. Glinka, A. Obrębska-Jabłońska i J. Siatkowski, Wrocław 1980; t. 2, red. S. Glinka, Wrocław 1989.

AGWP — *Kartoteka Atlasu gwar wschodniostowiańskich Pobuża*. Materiały zbierane od r. 1986 pod naukowym kierunkiem M. Kondratiuka i M. Łesiowa znajdują się w Pracowni Języka Białoruskiego Instytutu Słowianoznawstwa PAN w Warszawie (kopia w Instytucie Filologii Rosyjskiej

i Słowiańskiej UMCS). Zapisów w terenie (z gwar ukraińskich) dokonano wg *Kwestionariusza AGWB*, I, s. 64–112 (ponad 1700 pytań). W artykule wyzyskano materiał z punktów: 1N zebrany przez H. Horbowiec-Fronczek; 11K, 13H, 17J — F. Czyżewskiego, 18, 37S, 41S — F. Czyżewskiego wspólnie z M. Sajewiczem; 12, 12J, 17 — G. Czaplak, 16 — J. Ignaciuka, 32 — L. Zienkiewicz; zob. też inne punkty AGWP podane w CzyżP 90 przypis 3.

AUM II — *Atlas ukrajnińskoj mowy*, t. 2, Wołyń, Naddnistrzianszczyna, Zakarpattia i sumiżni zemli, red. J. W. Zakrewska, Kyjiw 1988.

Bącz — G. Bączkowska: *Korowaj* [w:] *Etnolingwistyka*, t. 1, red. J. Bartmiński, Lublin 1988, s. 79–99.

Bes — I. W. Bessaraba: *Matieriały dla etnografii siedleckoj guberni*, Sanktpietierburg 1903.

Cyr — W. Cyran: *Gwary polskie w okolicach Siedlec*, Łódź 1960.

CzyżM — *Materiały z gwar polskich i ukraińskich Pobuża* (kartoteka prywatna współautora artykułu).

CzyżP — F. Czyżewski: *Polonizmy w ukraińskich gwarach Pobuża* [w:] *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny*, red. S. Warchoł, Lublin 1989, s. 87–132.

CzyżZ — F. Czyżewski: *Zapozyczenia ukraińskie w gwarach b. powiatu włodawskiego* [w:] *Studia nad polszczyzną kresową*, t. 4, Wrocław 1986, s. 81–107.

CzyżZap — F. Czyżewski: *Zapozyczenia w ukraińskich gwarach okolic Włodawy*, „Slavia Orientalis”, t. 39(1990), s. 289–294.

DABM — *Dyjalektałahiczny atlas bielaruskaj mowy*, pod red. R. I. Awaniasawa, K. K. Krapiwy, I. F. Mackiewicza, Minsk 1963.

Dej — K. Dejna: *Z zagadnień interferencji oraz integracji językowej w gwarach* (maszynopis).

KurD — W. Kuraszkiewicz: *Dialektologia. Przegląd gwar województwa lubelskiego* [w:] *Monografia statystyczno-gospodarcza województwa lubelskiego*, t. 1, Lublin 1932, s. 275–324.

KurSz — W. Kuraszkiewicz: *Szkic polonizującej się ruskiej gwary archaicznej w Dratowie pod Łęczną* [w:] W. Kuraszkiewicz: *Ruthenica*, Warszawa 1985, s. 249–262.

Lat — V. Latta: *Polnoglasi v ukraińskich govorach Vostocznoj Slovakii*, Sbornik filozofickej fakulty Univerzity Komenskeho. Philologica, Bratislava 1958, 10.

Łeś — M. Łeśiów: *Polonizmy ukraińskiej gwary wsi Kolechowice*, „Język Polski” 28(1958), s. 362–369.

ŁeśP — M. Łeśiów: *Polsko-ukraińskie oboczności leksykalne w gwarach pogranicza [w:] Z polskich studiów slawistycznych, seria V, Językoznawstwo, Warszawa 1978, s. 279–286.*

Maz — J. Mazur: *Gwary okolic Biłgoraja. Część 1. Fonologia, Wrocław 1976.*

Michał — K. Michalewski: *Gwara wsi Dorohusk w pow. chełmskim, Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, 14(1968), s. 251–264.*

Min — T. Minikowska: *O wyrazach z ruskim pełnogłosem w „Słowniku polszczyzny XVI w.”, Acta Nicolai Copernici 80, Filologia Polska, 12, 1977, s. 65–86.*

Mos — B. Moskał: *Elementy ukraińskie w polskiej gwarze wsi Żdzanne (pow. krasnostawski), Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych ŁTN, 21(1967), 2, s. 1–10.*

Pel — H. Pelcowa: *Studia nad słownictwem gwarowym Lubelszczyzny. Część I. Słownictwo pochodzenia małopolskiego, Lublin 1985.*

Poroch — O. G. Porochowa: *Połnogłasije i niepołnogłasije w ruskom literaturnom jazykie i narodnych goworach, Leningrad 1988.*

SBH — *Słownik białoruskich haworak paŭnoczna-zachodniaj Białarusi i jaje pahranczcza, t. 1–5, [red.] J. F. Mackiewicz [i inni], Minsk 1979–1986.*

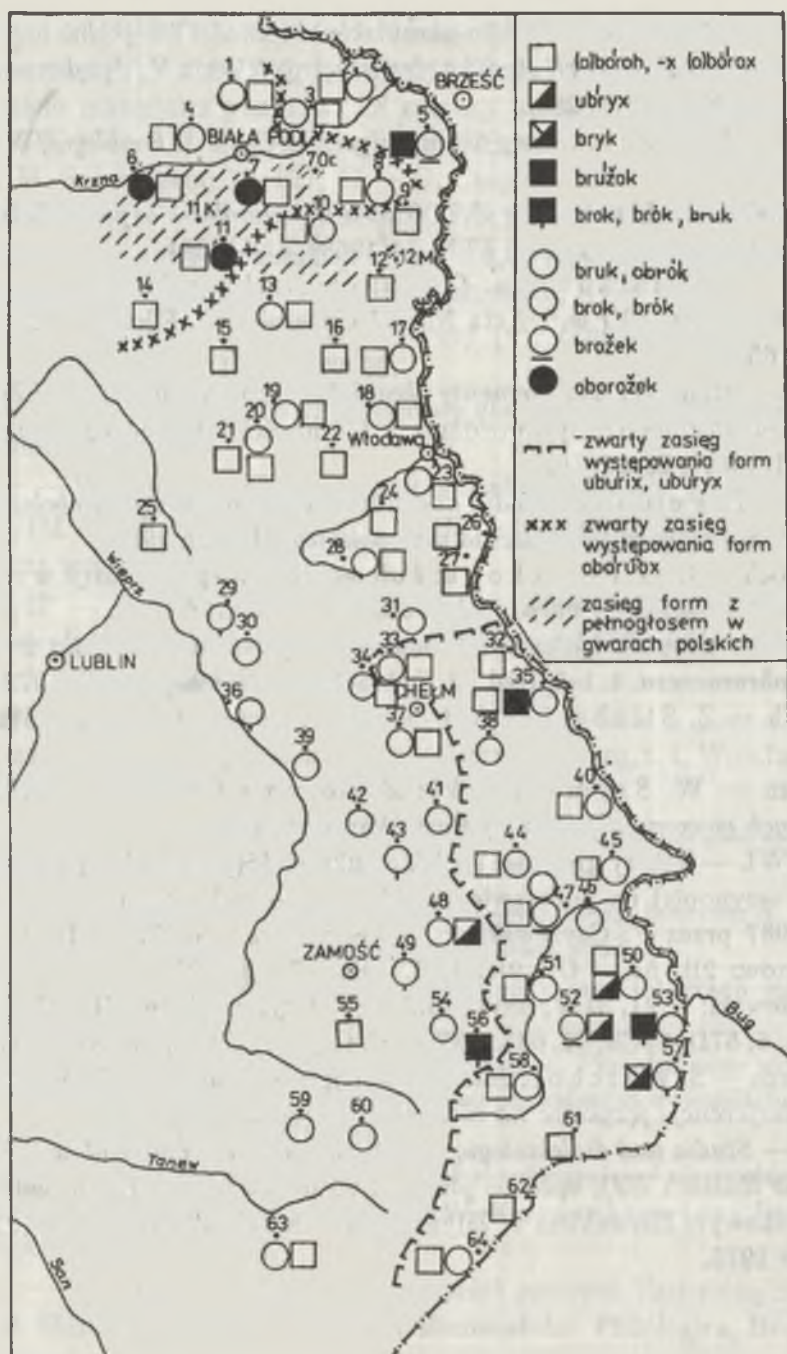
Stieb — Z. Stieber: *Dialekt Łemków. Fonetyka i fonologia, Wrocław 1982.*

Szym — W. Szymanowski: *Zwukowyyja i formalnyja osobiennosti narodnych goworow Chołmskoj Rusi, Warszawa 1897.*

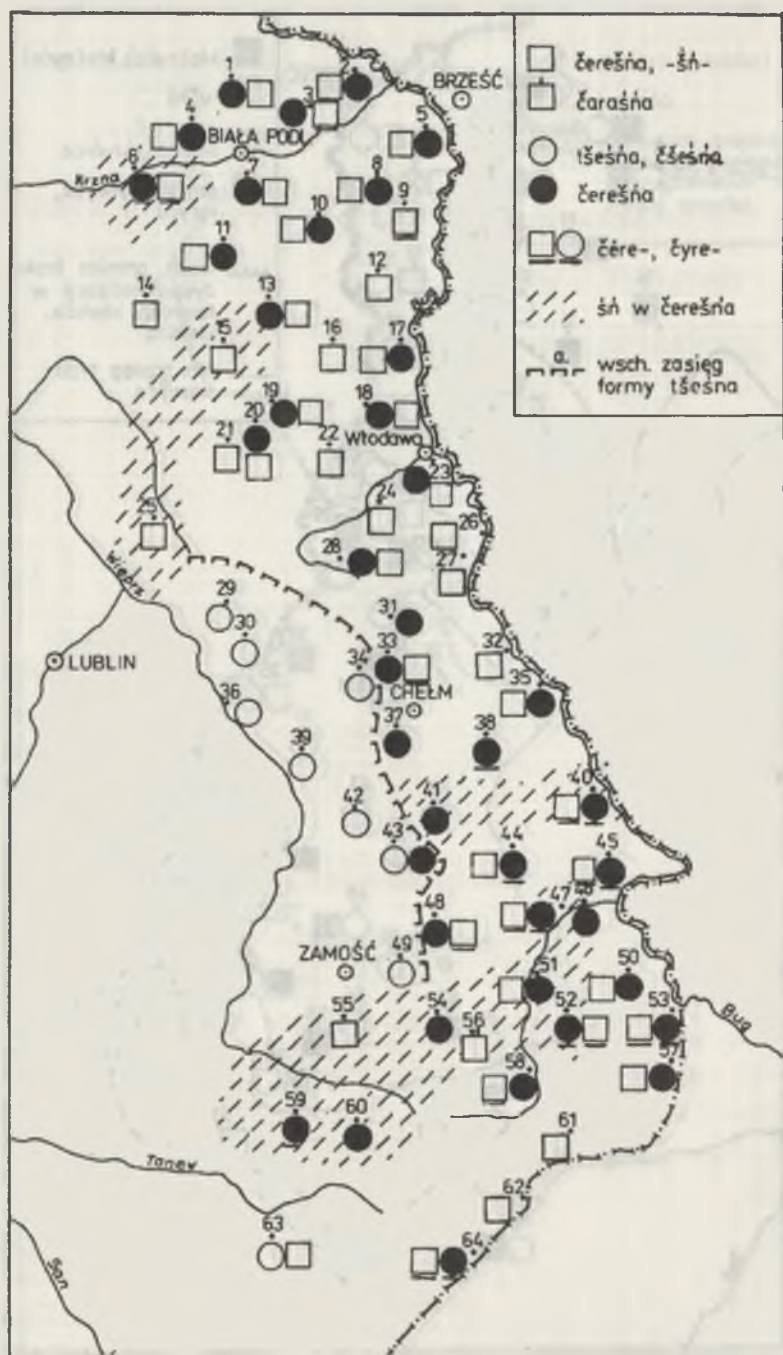
TGWL — *Teksty gwarowe (polskie i ukraińskie) wschodniej Lubelszczyzny (maszynopis) na podstawie zapisów terenowych dokonanych w latach 1984–1987 przez F. Czyżewskiego, M. Sajewicza i S. Warchoła. Materiał z punktów: 2B, 5K, 7Or, 9K, 13H, 13R, 17J, 18, 27W, 34, 37S zapisał F. Czyżewski; z: 21, 31W, 38W, 45M — F. Czyżewski wspólnie z M. Sajewiczem; z: 6, 57D, 61Ch, 62, 62L, 63R — F. Czyżewski wspólnie z S. Warchołem.*

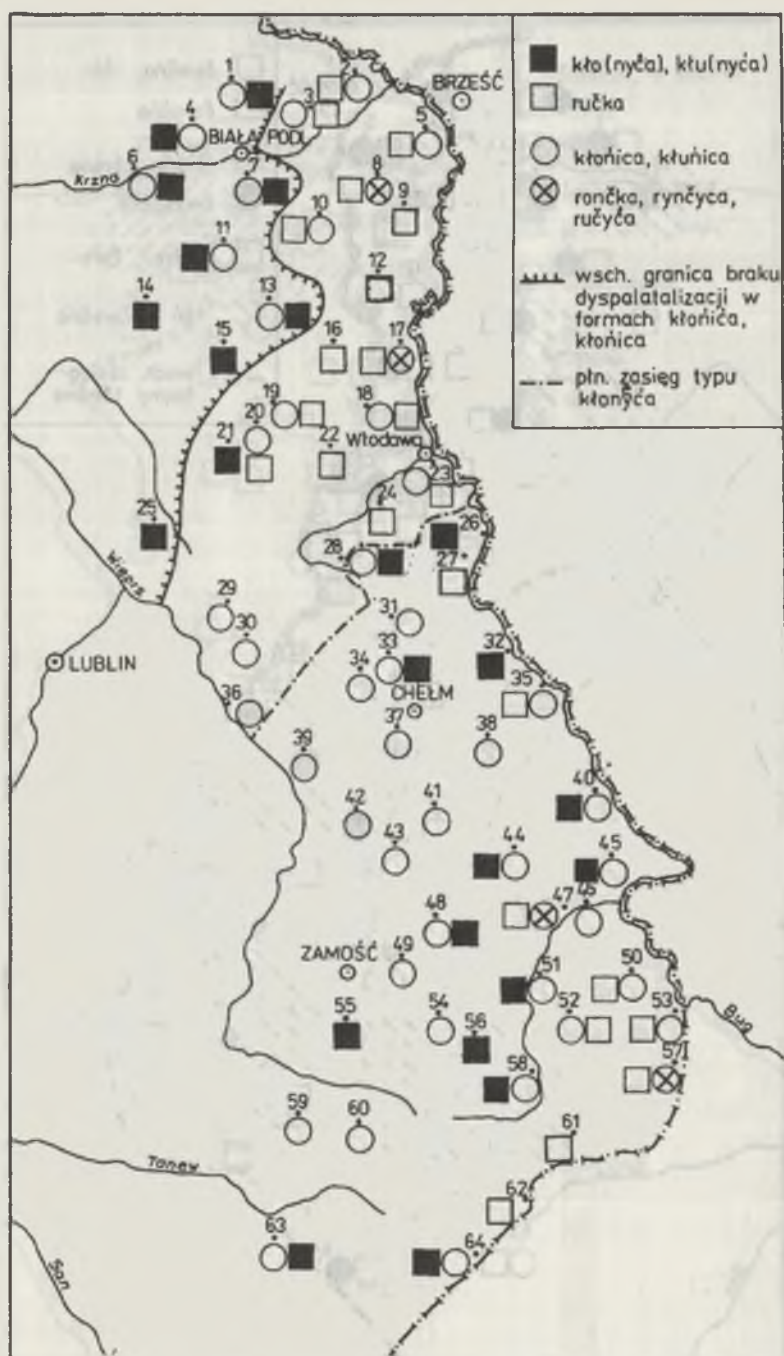
Warch — S. Warchoł: *Interferencje językowe jako zjawisko systemowe [w:] Interferencje językowe na różnych obszarach... , s. 1–54.*

Ził — *Studia nad dialektologią ukraińską i polską (z materiałów b. Katedry Języków Ruskich UJ), oprac. i przygot. do druku [z materiałów zebranych pod naukowym kierunkiem J. Ziłyńskiego — przyp. F. Cz., L. Z.] M. Karaś, Kraków 1975.*

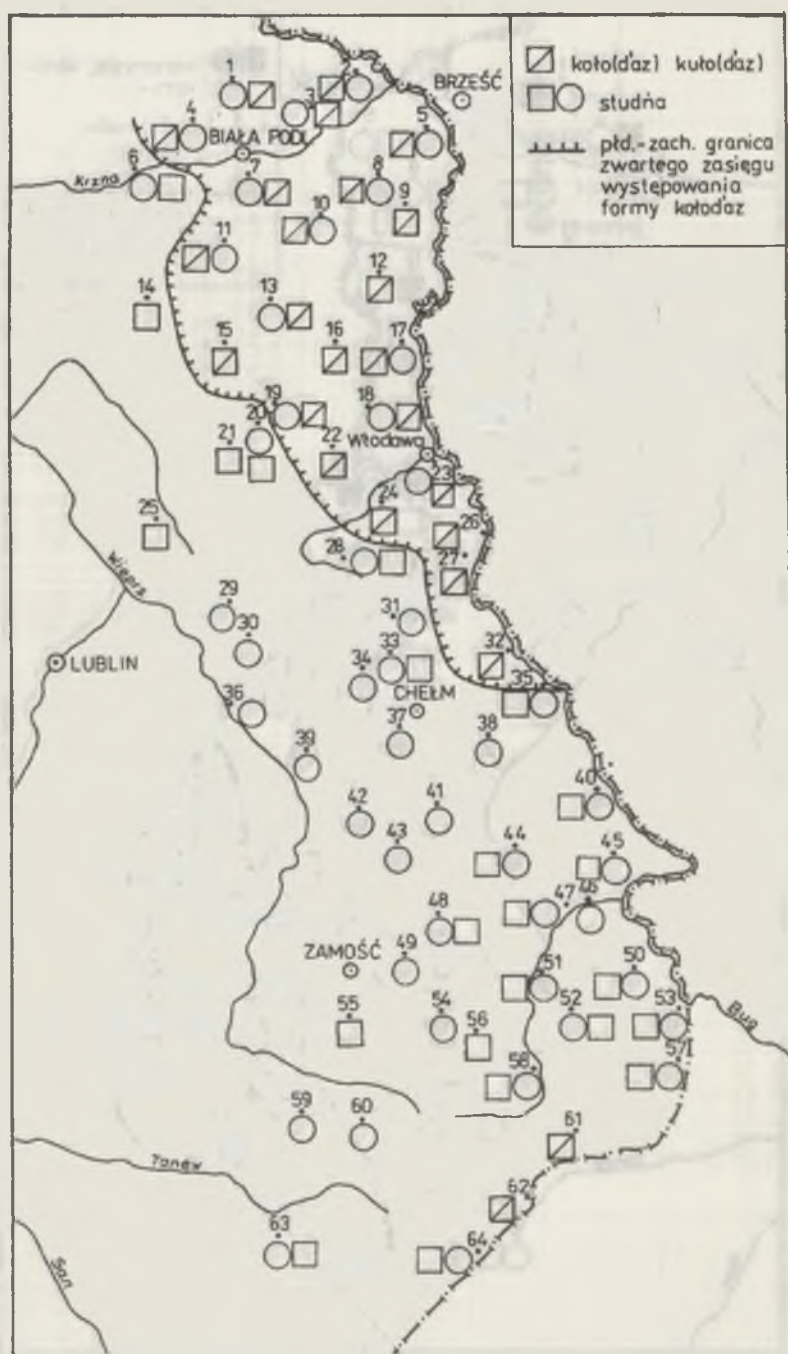

Mapa nr 1. Bróg 'rodzaj szopy z ruchomym dachem do przechowywania siana, słomy'

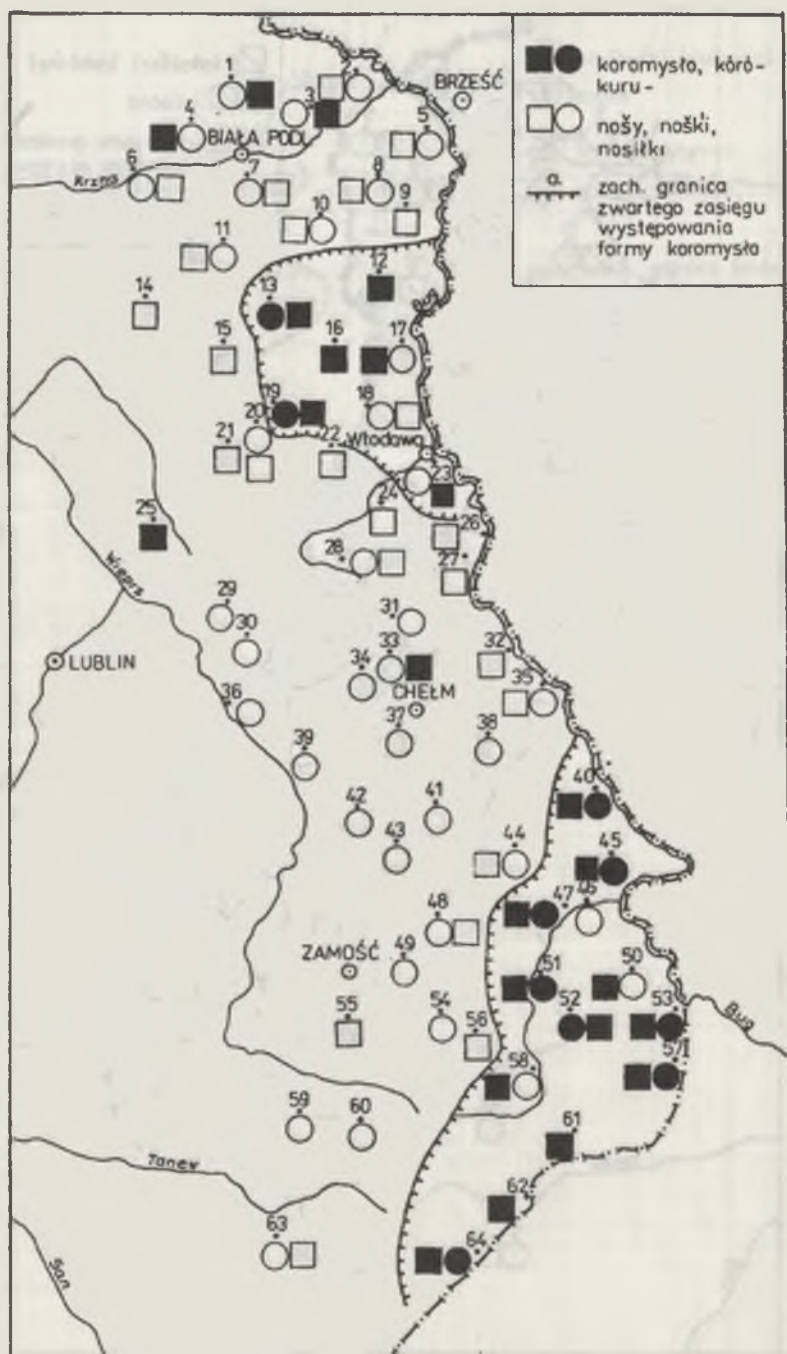
Mapa nr 2. Czereśnia 'drzewo owocowe, *Prunus avium*'

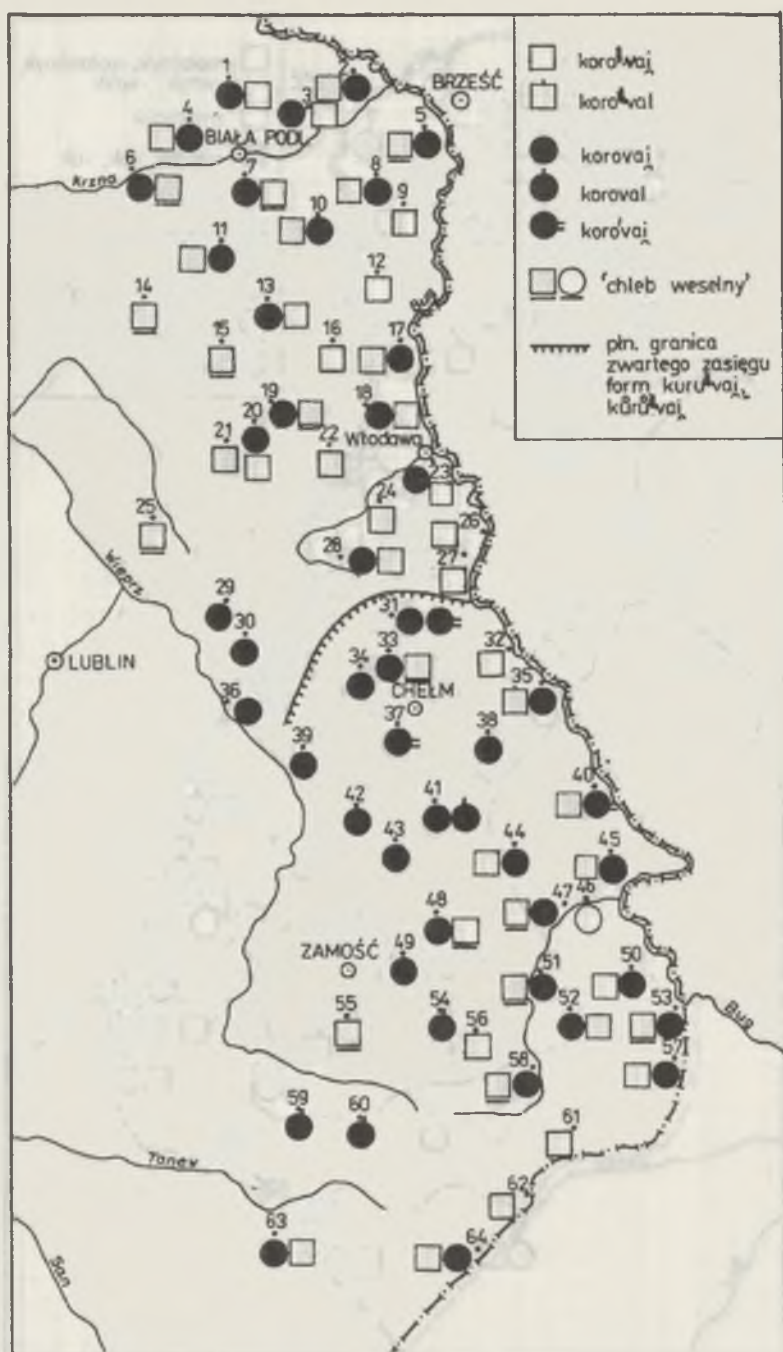
Mapa nr 3. Klonica 'jeden z czterech drążków utrzymujących drabiny'

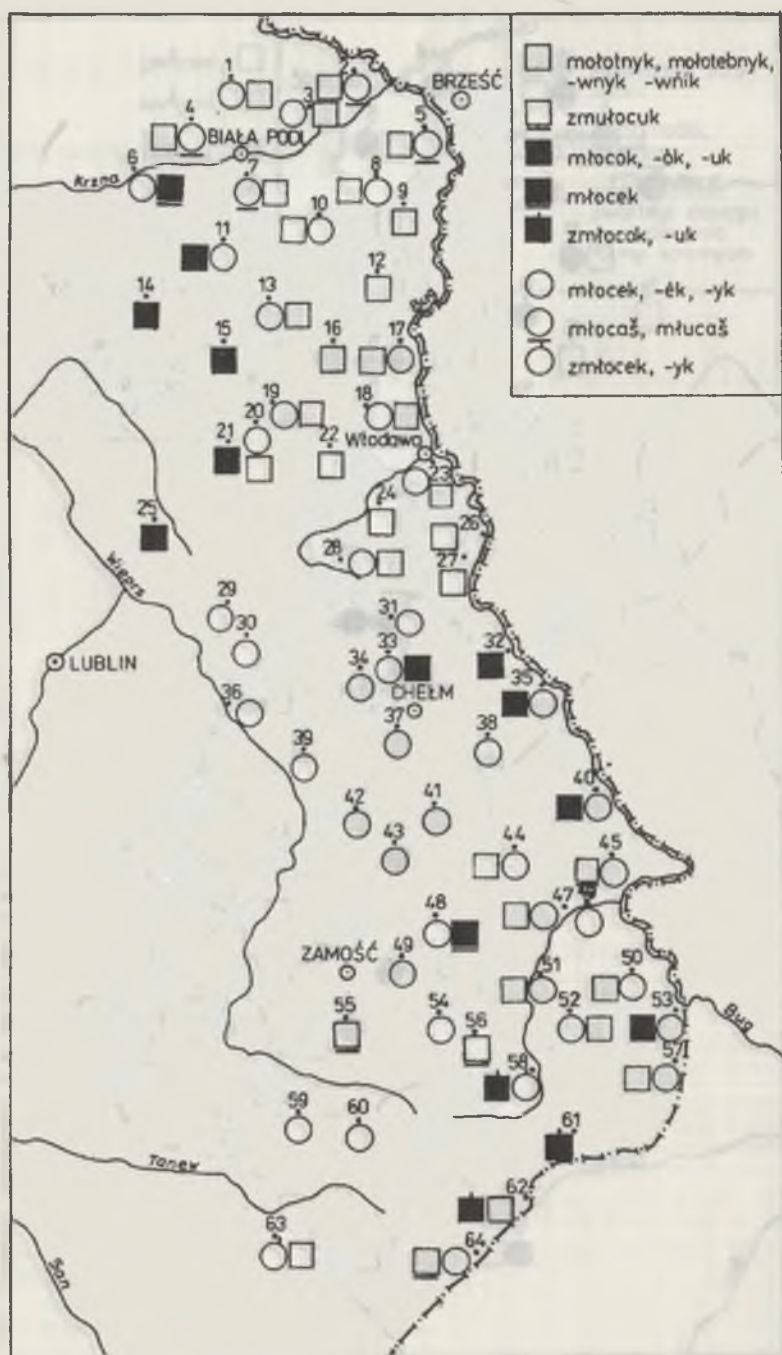
Mapa nr 4. Kolodiaz 'studnia'

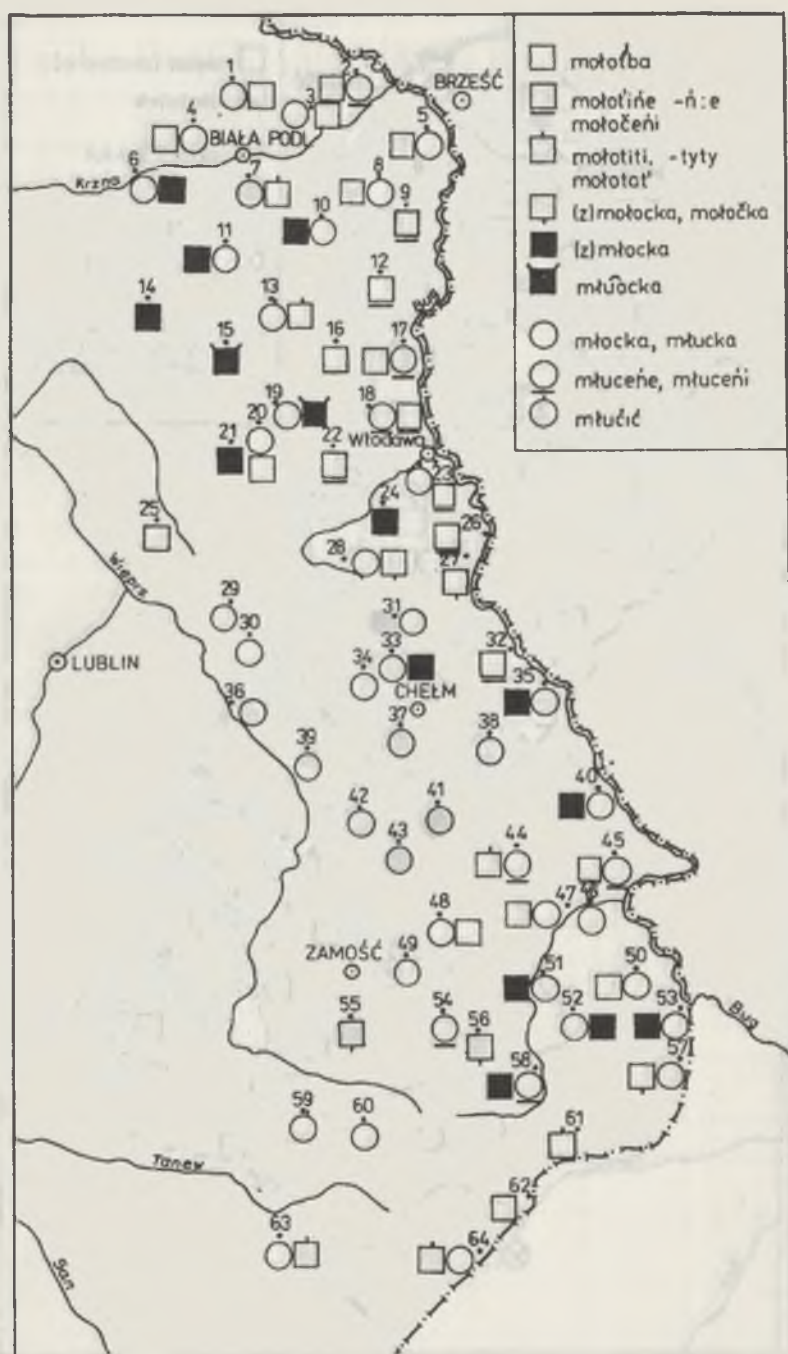
Mapa nr 5. Koromysto 'drażek do noszenia wiader z wodą na ramionach'

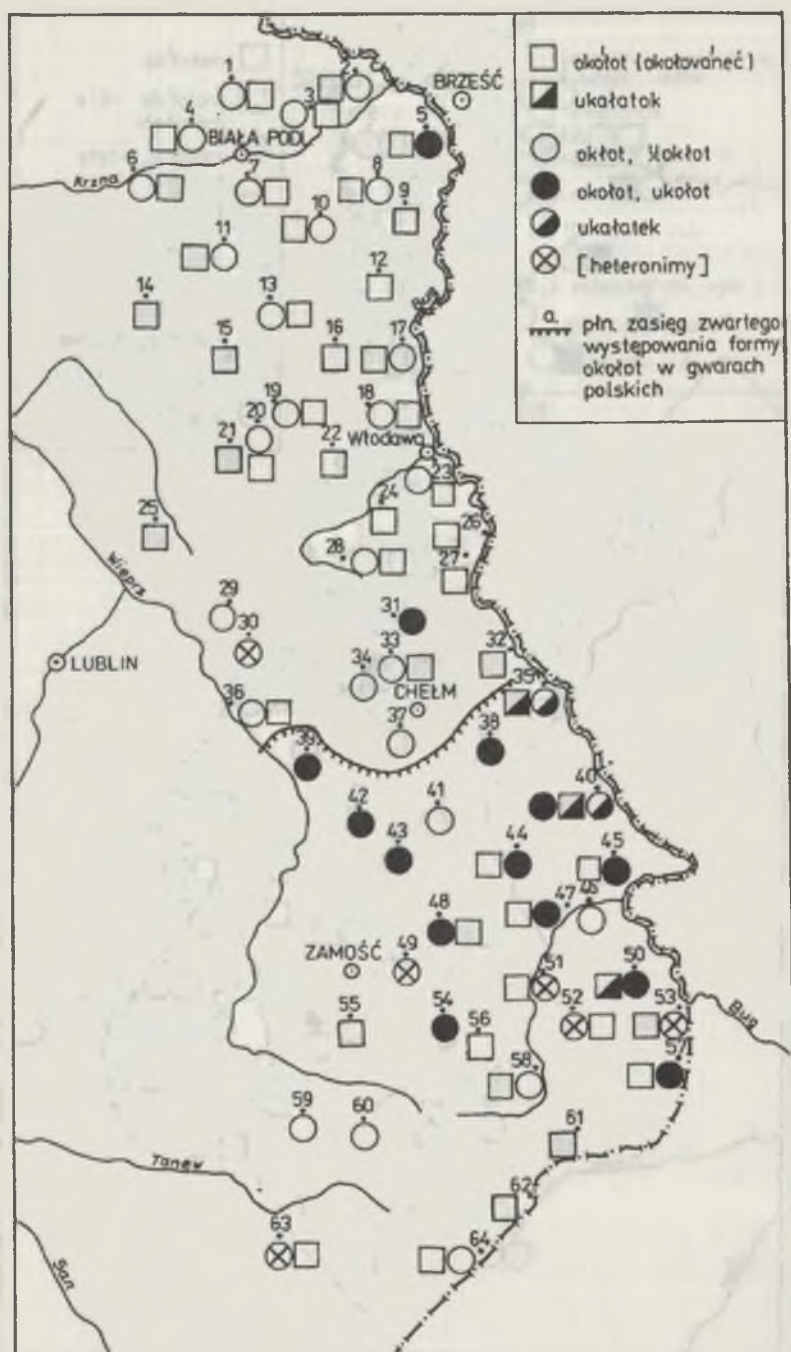
Mapa nr 6. Korowaj 1° 'bulka weselna', 2° 'chleb weselny'

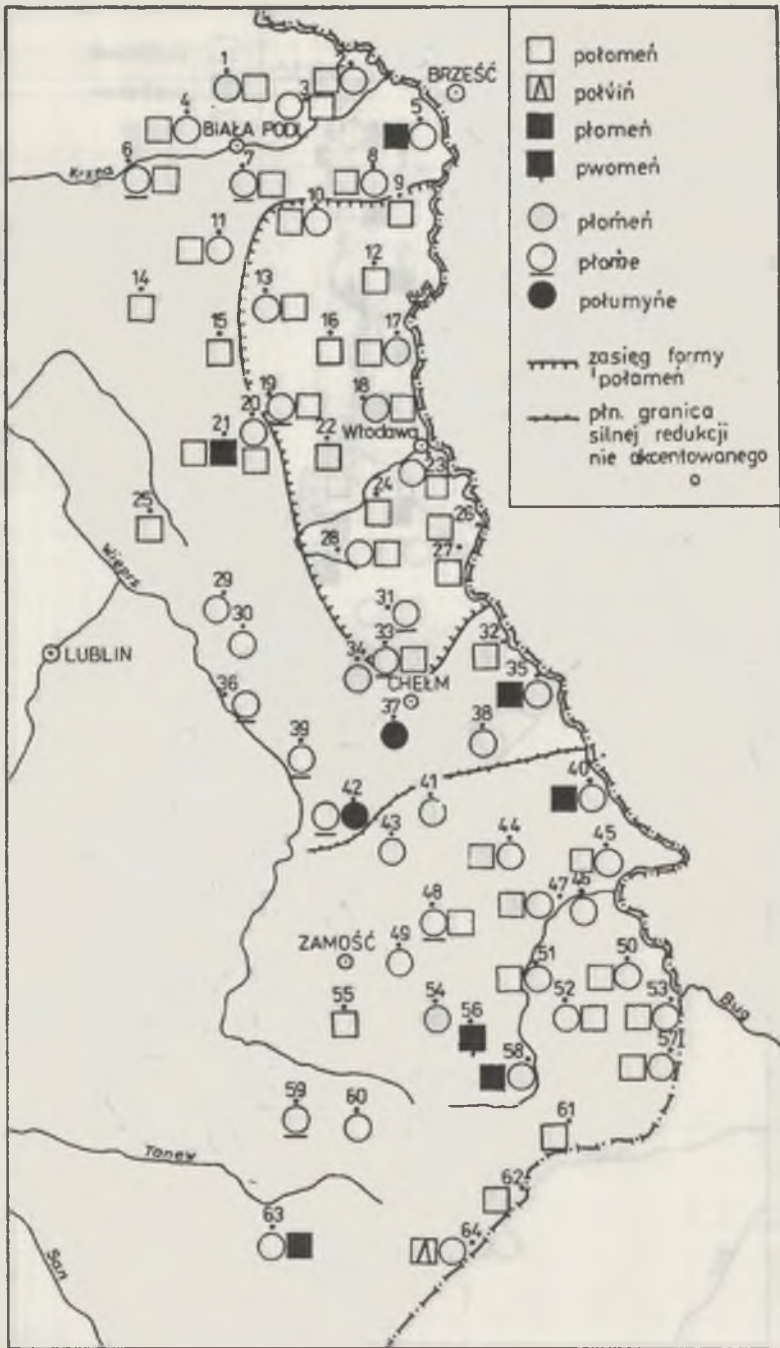
Mapa nr 7. Młoczek 'człowiek, który młóci cepem'

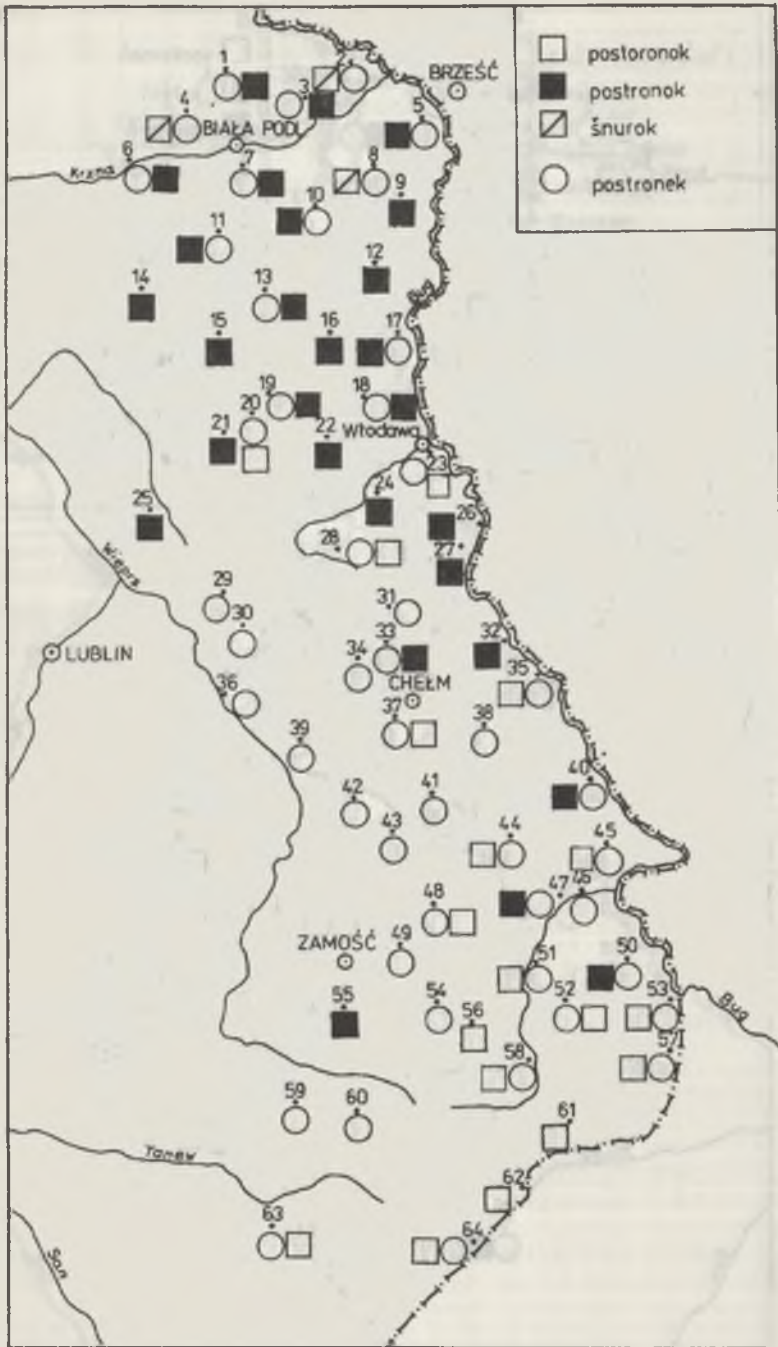
Mapa nr 8. Młocka 'czynność młócenia'

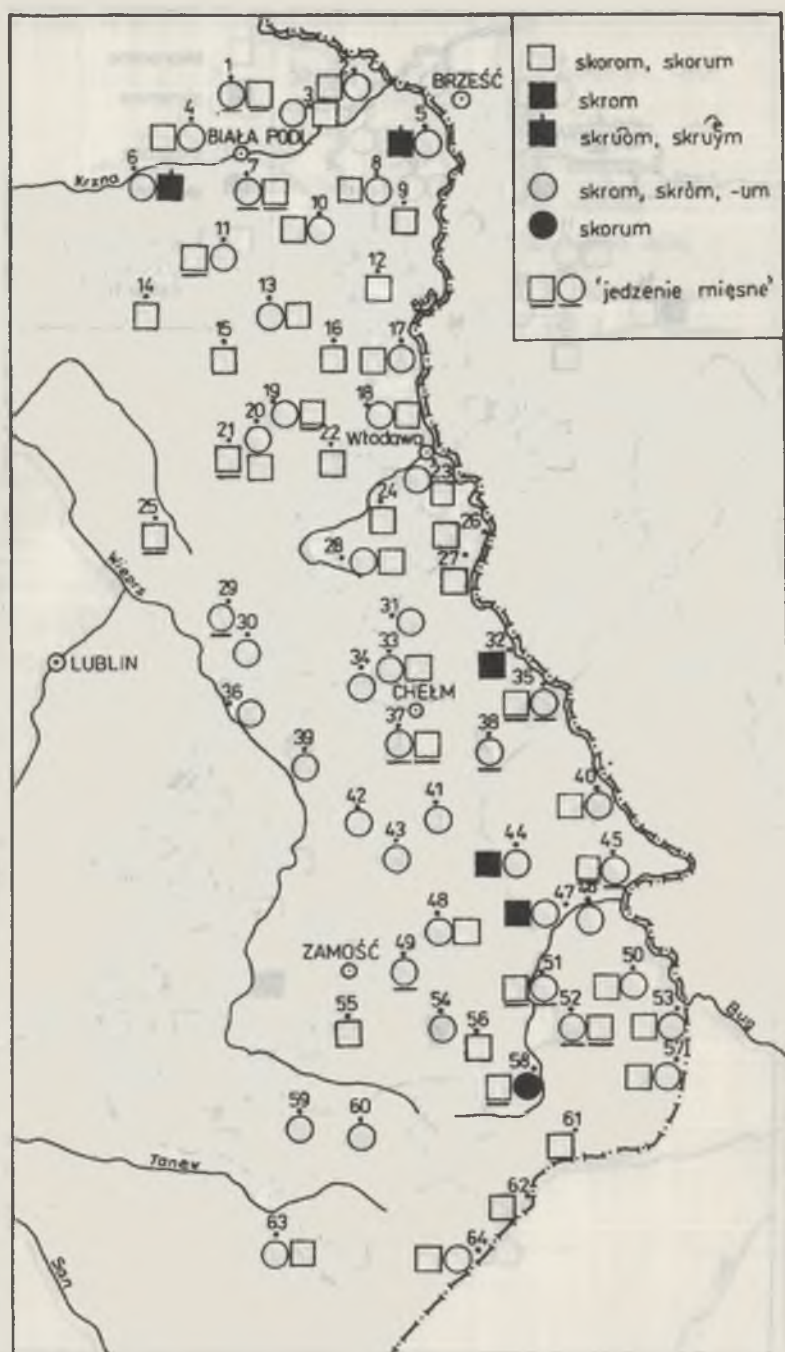
Mapa nr 9. Okłot 1° 'sноп zboża nie omłócony do końca' 2° 'omłócony sноп zboża'

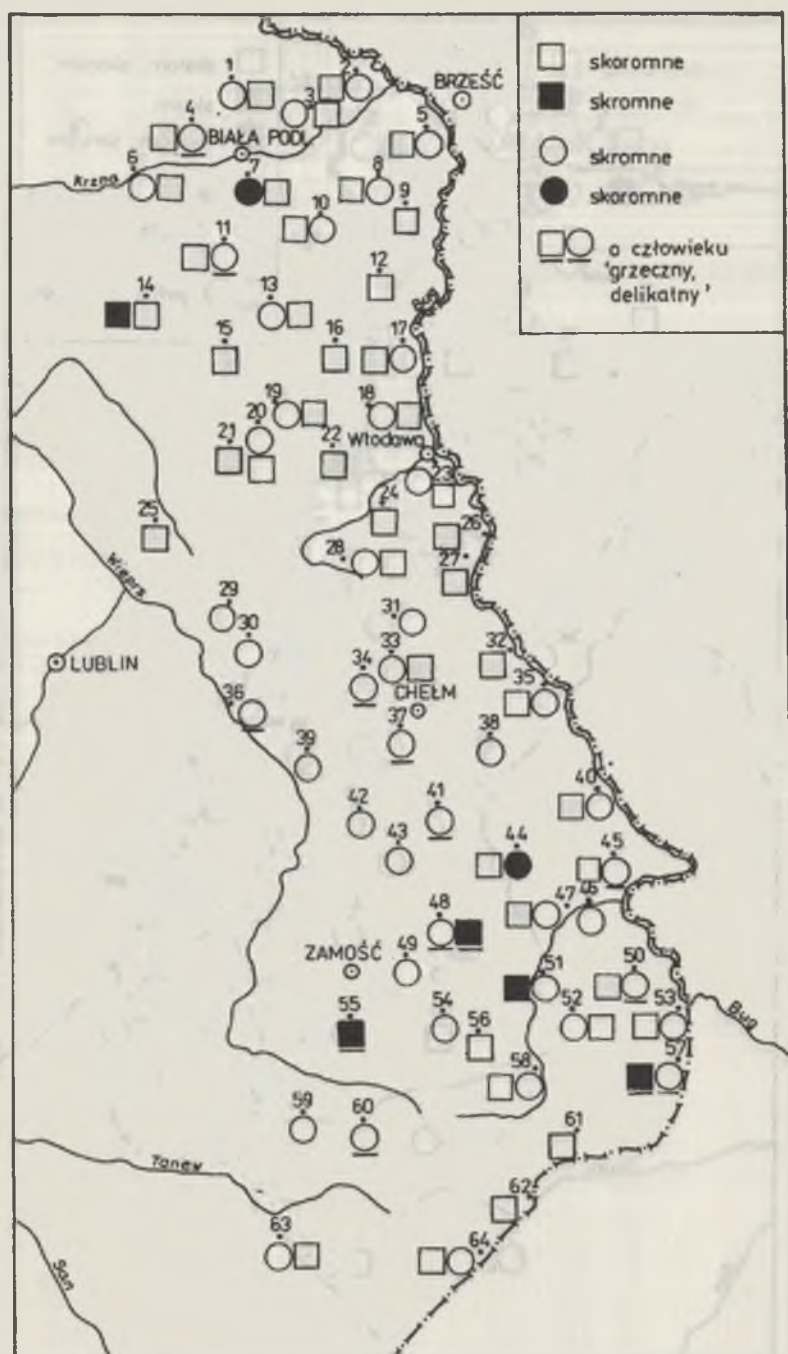
Mapa nr 10. Płomień 'ts'

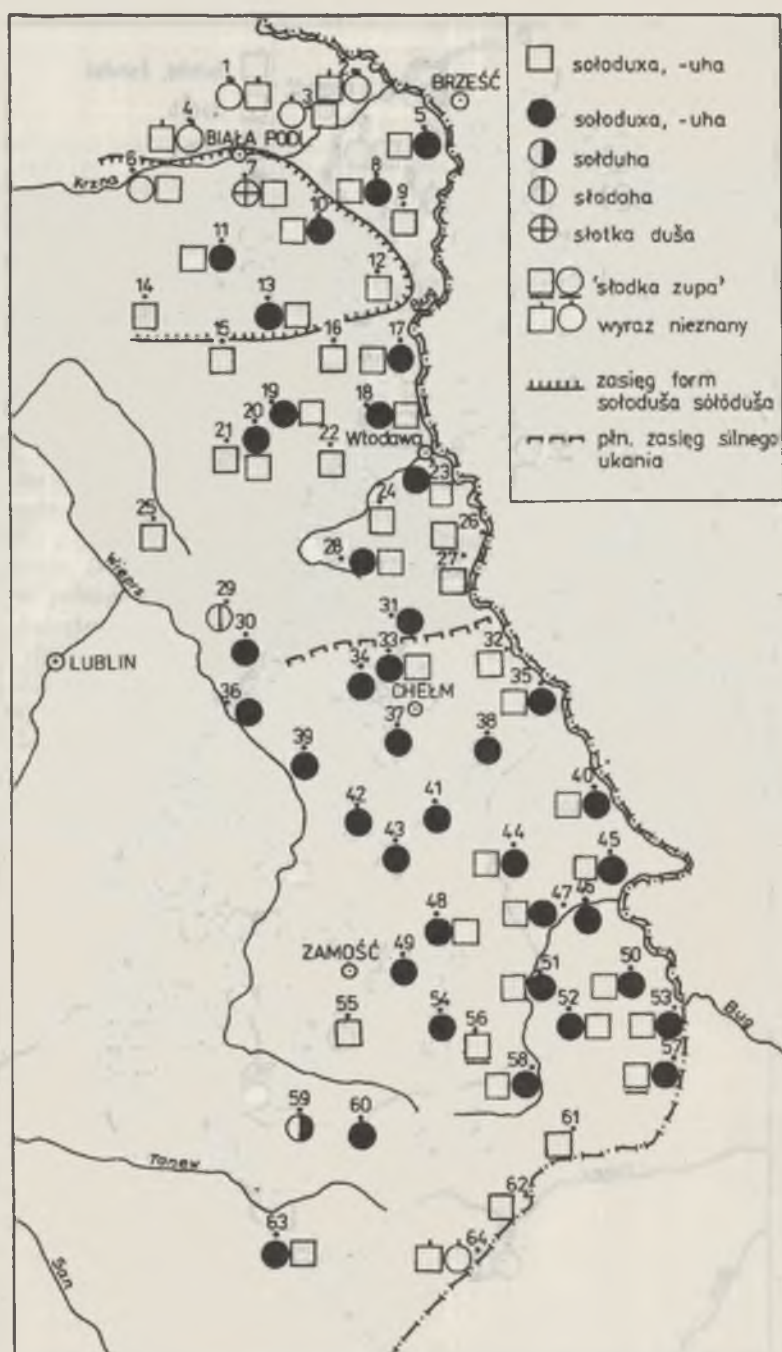
Mapa nr 11. Postronek 'gruby sznur'

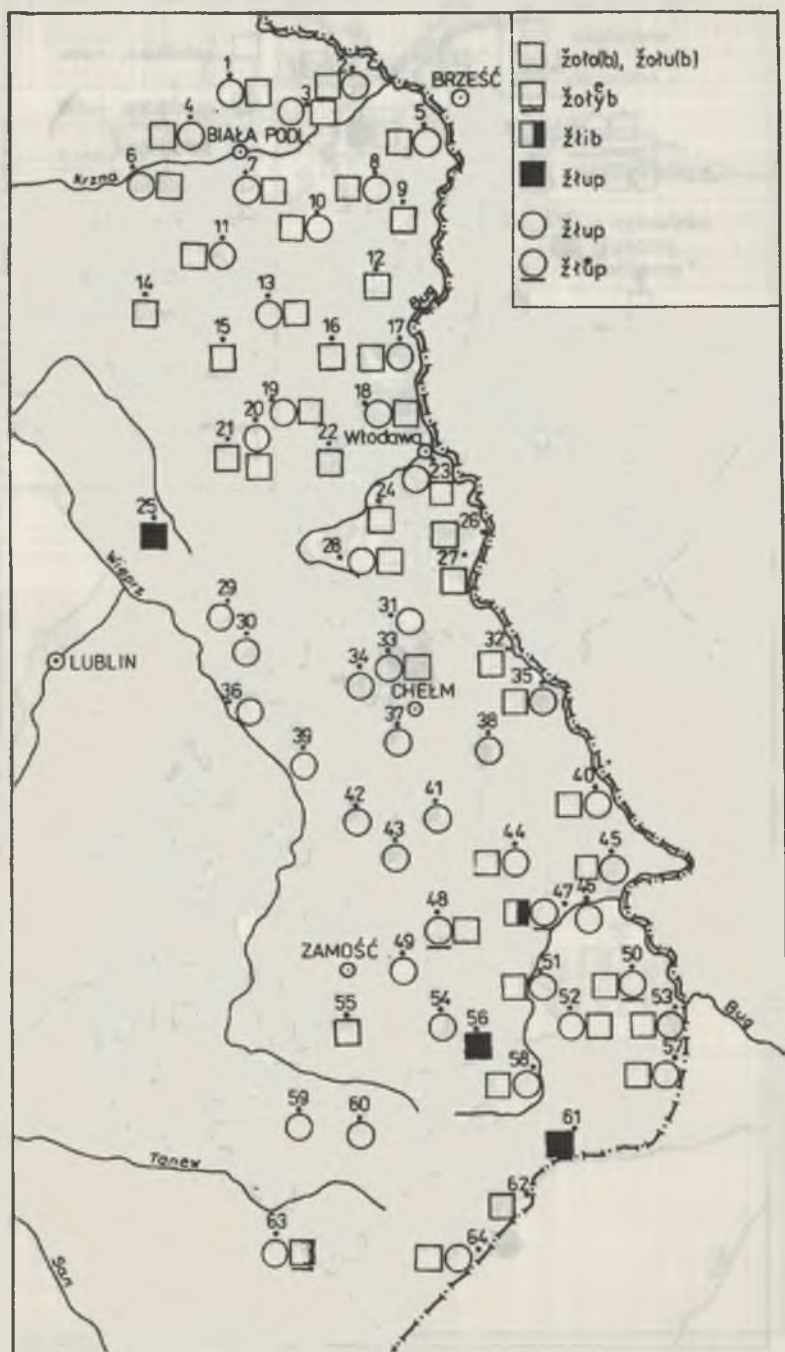
Mapa nr 12. Skrom 1° 'potrawa mięsna', 2° 'tłuszcz zajęczy'

Mapa nr 13. Skromne 1° 'o potrawie omaszczonej tłuszczem' 2° 'o człowieku, grzecznym'

Mapa nr 14. Soloduxa 'rodzaj słodkiej zupy z mąki żytniej lub gryczanej'

Mapa nr 15. Żółb (w oborze)

RÉSUMÉ

En s'appuyant sur les effets des études effectuées dans la région de même que sur les informations retrouvées dans l'Atlas des dialectes de Lubelszczyzna on a montré quel est l'état et l'étendue des formes linguistiques postérieures aux mots préslaves de type **tärt*, **tält*, **tert*, **telt* dans les dialectes ukrainiens et polonais de Lubelszczyzna de l'est (Pobuże). Tous les exemples soumis à notre analyse prouvent que l'évolution des formes préslaves **tärt*... , représente les traits d'un système: dans le cas des dialectes ukrainiens ces groupes de mots se trouvent continués avec *pełnogłos* (dans les langues des Slaves occidentaux l'emploi des groupes: *oro*, *olo*, *ere*, *ele* qui séparent les consonnes et qui reprennent *ar*, *al*, *er*, *el* préslaves; ou bien les groupes-mêmes: *oro*, *olo*, *ere*, *ele*) p.ex. *čered'a*, *kološ:e*, *korova*, pour ce qui est des dialectes polonais on y retrouve une métathèse p.ex. *groχ*, *kłos*, *krova*. Il y a pourtant un groupe de mots où, à côté des formes indigènes, on retrouve des mots d'une provenance étrangère: ainsi dans les dialectes ukrainiens les formes sans *pełnogłos* p.ex. *χłop*, *klonyća*, *postronok*; dans les dialectes polonais — avec l'emploi de *pełnogłos* p.ex. *čereμχα*, *čereśńa*, *korovaj*. L'étendue et la fréquence des emprunts sont très différentes. Dans les dialectes polonais l'étendue plus vaste est réservée sans doute aux formes avec *pełnogłos* (p.ex. *korovaj*, la carte n° 6), tandis que la métathèse est fréquente dans les dialectes ukrainiens, p.ex. *klunyća* (la carte n° 3). Si on fait des emprunts un critère, la région étudiée sera partagée, par une ligne verticale, différente pour chacun des mots, en deux parties: a) occidentale où la métathèse est la plus fréquente (les dialectes ukrainiens) et b) orientale (plus large au nord qu'au midi) où les formes avec *pełnogłos* occupent la première place quant à leur fréquence (les dialectes polonais). La liaison entre la signification du mot qui découle de sa morphologie et son sens réel se relâche p.ex. *korovaj* 'une sorte de petit pain de nocces', *sołuduχα* 'une sorte de soupe'. Les dialectes ukrainiens et polonais de la région de Pobuże sont donc les dialectes mixtes.

41

Biblioteka Uniwersytetu
MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
w Lublinie

17869 | 8

1990
CZ. SPISMA

KSEROPOWIELANIE

ZABRONIONE

Adresse:

UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
BIURO WYDAWNICTW

Pl. M. Curie-Skłodowskiej 5

20-031 LUBLIN

POLOGNE